

Smrtin jok.

Zdrkuj, kolovrat moj, zdrkuj,
Kodelja urno v nit se snuj,
Da Anka rjuh dobila bo,
Pred pustom se možila bo!»

To babica jim govori,
Pri vnukinjah predé sedi.
Kar starki se stemni obraz,
In spet prične čez majhen čas:

»Nocoj je ravno dvajset let,
Kar moj soprog zapustil svet;
In predle smo prav kot nocoj,
Biló je nas precejšen broj.

A zunaj je polje in breg
Pokrival sipast, debel sneg,
Kar oglasi se zunaj stok,
Glasi se kot otročji jok.

In gane dedu to srce,
Po koncu plane, gledat gre . . .
A zdajci ti utihne jok,
In bled se vrne moj soprog . . .

Upada, hira odsihdob,
Dokler ga ne zagrne grob:
Smrt ono noč ječala je,
Da deda ven speljala je;

In zunaj segla mu v rokó,
Polila z mrzlo ga vodó . . .
Pred smrtjo malo je dejal,
Da to je bil bolezní kal.«

Še starka dobrožne konča,
Čuj, zunaj čudno zajavklja.
Predíce prejo popusté
In k starki vse za peč zbežé.

Pa jok postaja bolj glasan,
Otožen, mil in čisto znan:
»Izmed sosedovih otrók
Prihaja gosto tak-le jok!»

»Predíce, ne! le ven nikar,
To smrt je, ali drug slepar.«
Tako jim starka plašna dé,
Ko vse le vanjo se tiščé.

In jok milejše se glasi,
Da Anki se srce topi:
»To je sosedovo dekle!«
In stopi, okno si odpre . . .

»Joj!« — kaj jo ploskne preko lic?
To roka je — iz zgolj koščic;
Z vodo jo mrzlo poškropí,
In groze Anka prebledí . . .

Več čuti zunaj ni glasú,
Predíce vse molčé strahú;
In Anki še bledí obraz,
Še za pečjo jo stresa mraz . . .

Prirodo vigred poživi,
Le Anka v postelji leží.
In ko pšenica v klasje gré,
Nesrečni Anki smrt zvoné.

A. H.

Umetnikova mati.

(Slika. — Spisal Vladiboj.)

I.

Bober streljaj od lepe Florence so imeli ob reki Arno grofje Sortelli že od nekdanj svoj stan. Bil je to krasán grad, stoječ v sredi velikega, umetno z različnimi napravami olepšanega parka. Ko si si bil ogledal znamenitosti florenške, divil se krasni stolnici »Santa Maria del Fiore«, in vsaj še nekaterim drugim izmed ostalih sto in dvainsedemdeset cerkvâ florenških, stopil si v palači »Uffizi« in »Pitti«, prehodil njunih devetsto soban, krasni vrt Boboli ter se vtopil na tem potu globoko v spomine na davno, za Florenco tako slavno preteklost. V galerijah obeh prejšnjih palač si videl najlepše umetnine krščanske umetnosti, kakor je Rafaelova »Madonna della Sedia«. Naposled si opazoval po ulicah hodeč živahni italijanski živelj in blagroval bogataše, ki si morejo staviti take krasne palače, kakoršne se vidijo le v Florenci, »da, po pravici, vzklikneš, imenujejo jo: La bella Firenze.« — Naveličaš se mestnega hrupa; mirú in tihote iščeš. Kako vabljev je ta skrbno gojeni drevored! Skoro nevedé prideš po njem v Sortellijev park. Žal, da nisi prišel na ta krasni vrt po noči, kadar obseva blede luna okolico s čarobno svetlobo in riše čudne sence, kadar se belo grajsko poslopje, zidano v staro-normanskem slogu, s svojimi mnogimi stolpiči odseva ljubko v valovih reke Arno. Da, videč to, ne bi se čudil, da so grofje Sortelli bili vedno blagi možje, vneti za vse blago in lepo, kajti v takem kraju rojeni in vzgojeni, učili so se od mladega ceniti lepoto naravino in ljubiti umetnost.

Mladi grof Sortelli je bil izgubil v nežni mladosti svojega očeta. Tem bolj

se je torej oklenil matere in jo res prav odkritosrčno ljubil. Kakor njegovi pradedje, tako je tudi on umetnik — spreten slikar.

Sedaj sedi, kakor običajno proti večeru, v svoji delalnici, od koder se nudi očesu krasán razgled čez reko in rodovitno raván tje gori proti severu do sinjih gorâ apeninskih. Zavesa pri oknu je na pol pritegnena, in radovedno uha-jajo solnčni žarki pri odprtini v sobo in padajo na sliko, ki jo je bil prav sedaj dovršil. Še sedi pred njo s čopičem v roki in zamišljeno zrè, z zadovoljnim smehljajem na ustnih, v milo obličje krasne Madone; umetnik je vlil tej glavi nepopisljivo milino v obraz. Z njega odseva neizmerna ponižnost, svetost in sreča.

Amadej odloži čopič in vstane. Krasán mladenič je. Kaka vitkost v rasti! Obraz mu je nekoliko podolgovat, malo bled, a zdrav. Iz črnih očij mu žari ogenj svete navdušenosti. Dolgi temni lasje mu padajo valovito čez tilnik. Res lep mladenič je mladi grof Amadej Sortelli, po pravici ponos in veselje svoji materi. Mati ga ljubi kot svoje oko, skrbno vzgojuje in tiho zanj moli.

Baš stopi v sobo. Kakor sin, tako je tudi mati veličastna postava; z obraza ji sije ista milina, kot Amadeju. Ta je ne opazi — tako je zatopljen v svojo sliko.

Ona stopi nekaj korakov naprej. »Amadej«, pravi poluglasno, »Amadej, ali zopet mučiš svojo glavo z nedosegljivimi načrti?«

»Mati, menite-li res, da so nedosegljivi?«

»Vsekako«, odgovori mu; »človek je nepopoln, obmejen, slaboten. Kako more

torej vzvišene ideje, ki jih ustvarja duh, vdahniti na platno? Omejeno bitje ne more slikati nadnaravnih idej.«

»Mati, in vendar se mi je posrečilo. Gledite!« Amadej stopi od slike, katero je bil dosedaj zakrival; zadnji solnčni žarki padajo nanjo.

»Ah«, vzdihne mati; drugega ne more odgovoriti. Vsa osupla je. Pred njo je podoba — neizrekljivo lepa, angeljska. Oči naslikane svete deve kažejo vso moč življenja in ljubezni. A tu ni zemske nizkosti in slabosti, narava je premagana, tu vidiš vzor v čisti obliki. Okolu nje je razlit nebeško-miloben svit, in kakor bi bil angelj vanjo dahnil, zdi se, da siplje nadnaravno vonjavo. — Dolgo zreta oba v sliko, dovršen stvor človeških rok. Kake misli se pač rodé v glavi ljubeči materi ob tem pogledu? Ni-li oni, ki more take ideje ustvarjati, sam vzvišen nad zemsko podlost in ničevost? In ta je njen sin, njen edini ljubljeni sin Amadej! Koliko je mladih plemičev, ki zaidejo s pravega pota in tavajo v temi brezverstva in pohotnosti; koliko, ki zgrešé smoter svoj in padejo v najgrše strasti in pregrehe. Toda Amadej? Oh, Amadej! Ni-li nedolžen kot angelj, vzvišen v svojih mislih in delih, brez greha in strasti? On ji nadomestuje moža, brata in sestro; on ji nadomestuje hčere, on je njeno veselje, njena sreča, njena podpora, njeno vse.

In Amadej? Ne upa si pretrgati svete tihote, vedóč, kake misli navdajajo ljubo mater. Neskončno srečnemu ob svojem delu je najslajše plačilo govoreče, mnogo govoreče molčanje materino. Vskipeva mu srcé, in brezmejna sreča udušuje mu besede, ki hoté siloma na dan.

»Dragi sin«, izpregovori naposled mati in strastno pritisne Amadeja na svoje ljubeče prsi, »storil si več, nego sem

mislila, da je minljivemu bitju mogoče. In to je stvor tvojih rôk: Koliko veselja mi dajó ti trenotki! Da si mogel vdahniti v ta obraz to nadnaravno svetost, to mi je porok, da i tebe prešinja goreča želja po enaki svetosti in trdno, kakor skala trdno zaupanje. Glej, Amadej, to je moja sreča.«

»Res mati! Leta so že pretekla, kar nosim v sebi to sliko, in nerazrušljivo je sklenena z menoj. Kjerkoli sem bil in hodil, spremljala me je, v spanju je razsvetljevala črno noč. Mučil sem se in skoro obupal, ko nisem mogel izvršiti, kar sem videl jasno pred seboj. Danes — mati — dosegel sem svoj smoter. Glejte jo — Kraljico nebeško, Kraljico angeljev!«

»Amadej! Dragi sin! Ostani vedno tak!« — Storila se je skoro noč. V sobi je bival polumrak; toliko, da se je še videlo, kako sta mati in sin klečala pred podobo in — molila. Srečna človeka! Presrečna mati! Srce ji je reklo, da je to delo tudi njeno delo, da je sama vdahnila sinu onega duha, ki se je tako razvil, sama vsadila v sinovo srce vero nebeško, gojila in razvijala jo, kazala sinu večno-lepi vzor božje popolnosti in vzor popolnosti človeške — v sveti Devici. In sin? Dokazal je, da je razumel in slušal mater, dokazal jasno. O srečna mati!

II.

Prav tik veličastnega mosta »della santa Trinitá« čez reko Arno stoji velika zastarela palača. Bila je nekdam menda lepa, a sedaj se ji vidi, da stanuje v njej nebrižen gospodar. Velikanska glavna vrata te palače se že več let niso odprla. Za vsakdanjo potrebo zadostuje majhen vhod na desnem, proti reki obrnenem delu poslopja. In tukaj je danes kaj živahno gibanje. Gospodje in

gospé, mlajši in tudi nekateri že postarani, so dohajali proti večeru k temu vhodu in izginjevali skozenj v palačo. Don Rodrigo di Feretti je napravil danes, kakor čestokrat, veselico, pri kateri je bila najzanimivejša točka — strastno igranje. — Stopimo za njim in opazujmo!

V prvem nadstropju dospemo v krasno sobano. Ogledovalec, motreč poslopje od zunaj, ne bi pričakoval v notranjščini tolike dragocenosti. Bogato z zlatom obloženi svečniki razsvetlujejo magično to zbrano družbo. Velikanska, od stropa do tal segajoča zrcala odbijajo dvojno, trojno na-nje padajoče žarke. Mehki stoli, z dragim suknom prevlečene blazine vabijo k počitku. Po tleh povlečene preproge pa ti uduševajo vsako stopinjo.

To je igralna soba Dona Rodriga di Feretti. Tukaj se igra visoko, zelo visoko hazard. Igralci so večjidel plemiči — toda kaki plemiči! Plemiči po rodu in po obleki — a nikakor po duši. Mogoče, da so bili nekdanj boljši — a odkar so bili pali Ferettiju v roke, bili so izgubljeni. Izgubili so vero, izgubili nedolžnost in sramežljivost, izgubili vse, udali se strastni igri in ostudnim pregreham. To je bilo Ferettijevo delo.

Don Rodrigo di Feretti je star komaj trideset let. Stariše je spravila skrb za razuzdanega sina v prezgodnjo jamo. Rodrigo ni žaloval. — Ha! kaj to njemu! Da mu ostane le ogromno imetje! Kaj stariši! Kdo bi vedno gledal materine solze in poslušal očetov svarilni glas! »Sedaj sem prost, sedaj me ne bode nihče brzdal!« In pozabil je vse! Pozabil ljubečo mater, pozabil blage otroške spomine, pozabil molitev in padal globlje in globlje.

Igra se prične. Pri posameznih mizah igrajo različne osebe razne igre. Tukaj po dva, trije igralci, tam večja skupina,

vsi v igro zatopljeni. Ti sedé pri bogato obloženi mizi in kramljajo, drugi pa se smeje sprehajajo po dvorani. In tako — pozno v noč.

Najstrastnejše in najviše igra di Feretti. Obraz mu je bled, oko se mu iskri; roka, polagajoča svetle zlate na številke, se lahno trese. Izgubil je bil že ogromno svoto. Toda strast je slepa.

»Ali se bo še dolgo za take svotice igralo?« zahrešči naposled z votlim glasom in udari ob mizo. »Miza naj ječi pod težo zlata! Trideset tisoč na številko sedmo!«

Kolikor jih je bilo zbranih v dvorani, vsi skočijo kvišku in obstopijo mizo. Tako se še ni igralo nikdar. Pietro Forni, Ferettijeva senca, stopi k njemu in mu šepne na uho: »Bodi pameten! Ne stavi več! Danes nisi za igro!«

Kakor da ne bi bil slišal tega svarila, zakriči Feretti še enkrat: »Trideset tisoč ne sedmico! Dobro?« — »Dobro!« bil je kratek odgovor. Kolo se zasuče in Feretti je izgubil.

Nesrečnež istrže iz svojega zapisnika list papirja, napiše nanj dolžno pismo tridesetih tisočev in zagolči: »Žal, ne morem več nuditi gotovine. Še enkrat trideset tisoč na sedmico. Kdor je z menoj, naj stavi!«

Nič nenavadnega ni bilo, da je komu zmanjkalo gotovine in so igrali na dolžna pisma. Zato je tudi sedaj bil list hitro z zlati in bankovci pokrit. Ali — i sedaj je izgubil Rodrigo di Feretti.

Ta dogodjaj hitro razprši družbo. V veliki dvorani ostane Feretti sam. Z roko si podpre trudno glavo in mrmra poluglasno: »Nesrečna ura, nesrečni dan, ki me je tako globoko pogreznil! Pred par trenotki še bogataš, sedaj — berač! Berač? Da berač! Celó slabši od berača. Saj ni niti to moje, kar nosim na sebi. Oh, kam sem zašel? Sam sem! Tako

je; ko so me oropali, okrali, ostavili so me. Ni ga človeka, ni prijatelja, ki bi mi svetoval, ki bi mi pomagal. Sam, čisto sam!»

Vrata se odpró; v sobo stopi Pietro Torni.

»Nisi sam«, pravi in sede na stol. »Zdelo se mi je, da te ni preprijetno zadela nocojšnja izguba in, evo me, tu sem, da ti pomagam!«

»Ne norčuj se!« jezno sikne Feretti. »Zguba moja je večja, nego morebiti misliš.«

O, jaz ničesar slabega ne mislim, marveč dobro vém, da te ne krije več ni lastna streha. Zato ti bodem pomagal.«

»Ha-ha«, smeje se oni obupno. »Ti pa pomagal! S čim pa mi hočeš pomagati? Ali imaš kaj — kar ni moje? Čuješ — česar ti nisem dal jaz iz milosti? Ha-ha, Pietro pomagal!«

»Kar je na meni, bilo je res tvoje, ali kar je v moji glavi — ali si mi to dal tudi ti?«

»Torej mi hočeš svetovati?« vpraša Feretti, in žarek upanja zasije mu iz očij.

»Tako je; povedati ti hočem, kako vržeš od sebe beraško malho in oblečeš zopet plemiški plašč!«

Feretti vstane; radovednost njegova je prikipela do vrhunca.

»Ali poznaš mladega grofa Amadeja Sortelli-ja?« nadaljuje tiho Pietro in pomakne stol bliže k onemu.

»Poznam, kaj ž njim?«

»Ali veš, da je edini sin grofice Sortellijeve in dedič neštetege imetja?«

»Vem, ali kaj mi koristijo njegovi ogromni zakladi?«

»Kaj ti koristijo? Tvoji bodo, če ne vsi, tolikšen del pa že, da boš ostal, kar si bil, vsaj na videz bogati Don Rodrigo di Feretti!«

»Ali se ti blodi, Pietro? Še enkrat, ne norčuj se!«

»Sédi, Feretti, in čuj«, nadaljuje Pietro, kakor da ne bi bil čul zadnje opazke. »Grof Amadej Sortelli je star komaj nekaj čez dvajset. Nedolžen in neumen je, kakor sedemleten deček. Iz grada v cerkev in iz cerkve v grad — to je bila njegova edina pot. Da doma svetnike in svetnice slika in druge slične bedarije počne, to ti je drez dvojbe tudi znano. Meniš-li, da bi nama kaj škodovalo, če bi se nekoliko z nama seznanil? Kot plemiču ti je njegova hiša odprta. Izbiješ mu najprej iz glave neumno misel, da mora tičati vedno pri zlati mamici in slikati izmišljene podobe, in pokažeš mu nekoliko svojo zbirko, ki mu bode gotovo bolj všeč od njegovih svetnic in svetnikov.« — Zloben smeh zaigra mu ob tem okolu usten. »Nadalje vliješ mu par kapljic strasti do igre v mlado srčice, in — no — in potem se zabava mladi grofič dva ali tri večere v naši pošteni družbi — ha-ha-ha, in konec tragedije je, da ga dobro oskubeva, kakor poparjenega petelina. Za epilog si pa še pristaviti utegneš golčanje in javkanje njegove stare po svojem izgubljenem sinu. Kaj méniš Feretti?«

Že med govorom je meril Rodrigo s trdimi koraki dvorano. Postajal je pa od trenutka do trenutka pozornejši in naposled se ustavi tik zapeljivca.

»Misel ni slaba«, pravi tiho in se ozre po sobani, »toda neizvršljiva je!«

»In zakaj je neizvršljiva?«

»Zato, ker je Amadej preveč od matere odvisen. Nikdar se mi ne bo posrečilo, dobiti Amadeja v svoje pesti.«

»To skrb prepusti le meni, Feretti! Ne bo ni prvi ni zadnji, ki sem ga ujel na vabljive limanice. Samo znati se mora.«

Dolgo v noč sta se še posvetovala hudobneža in snovala črni naklep. Zvezdice na nebu so jele ugašati, in ru-

dečkast svit na vzhodu je naznanjal dan, ko sta se ločila. Počasi je Arno valil svoje vale mimo Ferettijeve palače doli do Sortellijevega gradú. Ah, ljubi valčki, zakaj niste v nočni tihoti ujeli črnih mislij zapeljivcev in na svojih hrbtičih jih rahlo ponesli na tanko uho ljubeče matere? — — —

III.

Preskočimo nekaj let! V lepi Florenci je še vse, kakor je bilo nekdanj. Tudi Ferettijeva palača stoji še, in še je Don Rodrigo njen gospodar. V njegovem zasebnem življenju ni videti premembe. Igrá, kakor nekdanj, le s tem razločkom, da je njegov nasprotnik sedaj redno le grof Amadej Sortelli. Torej se mu je posrečilo, dobiti nedolžnega mladeniča v svoj brlog? O posrečilo, sijajno posrečilo! Res se je moral zviti Pietro Torni mučiti neprestano, da je navduševal Ferettija, ki je hotel obupati, uvidevši brezuspešnost svojega truda. Kajti čez leto dnij trdega dela, kakor sta imenovala hudobnika svoje početje, dosegla sta toliko kot nič. Ljubezen do Boga in do ljubeče matere je bila pregloboko vkoreninjena v blagem mladeniču. Vendar naposled vzglobi voda tudi kamen. Kako bi se tudi neizkušeni plemič mogel ustavljati silnim napadom? Da — ko bi mu bila njegova blaga mati mogla pomagati! Toda grofici se še sanjalo ni, s kako globoko propalimi ljudmi je jel njen ljubljeni sin občevati. In ko je naposled jela spoznavati, ko je hotela stegniti svojo rešilno roko, da reši sina pogubnega prepada, bilo je že prepozno. Prepozno? Prepozno! Že je bil ponoči zasejal sovražnik ljuliko med pšenico in nadčloveško delo bi bilo, pobrati z njive vsa zrnca plevelna. Kolika žalost za ljubečo mater! Kako ji je trgalo ljubeče srce sinovo vedenje, ki je jel prezirati

njena svarila, opuščati molitev in cerkev, prezirati njene solze, spočetka polagoma, s časom vedno huje in odločneje! Kaka bolest za mater, videvšo, da hodi njen sin v družčino popačenih, brezverskih igralcev! Sortellijev grad, nekdanj kraj mirú in sreče — oh, kje so oni časi! — bil je sedaj kraj žalovanja in solzâ. Vendar mati ne obupa. Materino srce je, ki upa, toliko časa upa, da neha biti. V dolgih, mučnih nočeh, ko vidi v duhu svojega Amadeja pri pogubnih igralnih mizah, spomni se njegove mladosti. Kje je tisti nedolžni mladenič, kje njegova ljubezen do matere, kje spoštovanje do cerkve? — Oh! — tega ni več. Mesto nedolžnega mladeniča — popačen mož, mesto ljubezni do matere — mrzlota, mesto spoštovanja do cerkve — sovraštvo! Tega uboga mati ne more prenašati. Vzdigne se z ležišča. Kaka prememba! Velika, ponosna njena postava je upognena, ogenj njenih očij ugasnil, lasje osiveli. Gorje ti, Amadej! To je tvoje delo. Ne — ne, milost njemu, ki ga ljubi uboga mati nad vse!

Užge si luč. V kotu sobe stoji ona čudovita podoba Amadejeva. Pred njo pade grofica na kolena in moli za izgubljenega sina — druga Monika:

»Oh nebeška kraljica, pribežališče grešnikov, usmili se ubogega zapeljanega sina! Poglej z nebnihi višav doli na ta stvar božjih rok, da uvidiš, kako neizmerno te je nekdanj ljubil. Privedi ga torej na pravo pot in varuj ga, o mati moja. Izprosi mu oproščenja grehov, vere in ljubezni do svojega sinú. Saj je bilo tudi tvoje srce polno žalosti, torej se ti smilim v bridkosti. Saj si videla mojo grenko žalost, saj si videla moje solze, katerih je kanilo brez števila čez moje lice. In moje težavne poti poznaš, po katerih sem iskala svojega sina. Le ti veš, kaj sem trpela, ko sem

vstopila v hišo zapeljivčevo in na kolena padla pred groznim človekom, ki me je pahnil mrzlo od sebe. Skala bi se omečila, ta človek se ni omečil. O koliko sem prosila sina — otroka svojega, njega, ki je bil moje življenje, moje vse tukaj na svetu. Ugrabili so mi ga. Dala bi svoje življenje zanj. — — Pa saj še ni izgubljen. Saj si ti, nebeška Mati, moje upanje. To krasno podobo, dokaz njegove goreče nekdanje ljubezni do tebe, darujem ti — o nebeška mati, ne zavrzi je!»

* * *

Stranska kapela cerkve svete Anuncijate, imenovana »dell' Annunziata«, je dobila pred nekaj tedni nov okras, lepo podobo Matere Božje. Lepota te podobe je bila res nepopisna, in glas o njej se je raznesel hitro po Florenci. Tolpe ljudij so prihajale neprestano proti imenovani cerkvi, mnogi iz gole radovednosti, da bi videli slavljeno podobo, mnogi pa tudi iz pobožnosti, obiskat v Florenci že itak visoko čislano kapelo svete Anuncijate. Ljudska govorica je, kakor o vsaki znameniti stvari, tudi o ti podobi splela čudne reči. Govorilo se je o nji to in ono, gotovega povedati pa nihče ni vedel. Dognali so le toliko, da je lepo podobo imenovani cerkvi darovala neka plemenita gospa. Zakaj in katera gospa, tega ni vedel nikdo, dasi so se mnogi prizadevali izvedeti stvar.

Krasna podoba in pa glas o njej je jel zanimati tudi višje kroge. Kajti čim dalje je bila podoba v kapelici, tem bolj so jo hvalili in se k nji zatekali v raznih potrebah. Ko je v Florenci o podobi že vsako dete govorilo, pride vest na posled tudi Amadeju na uho.

Odkar je bil pal grof Amadej Sortelli Ferettiju in njegovemu drugu v roke, bil je redno vsak dan njegov gost. Kakor običajno pri novincih, igral je tudi Sor-

telli od začetka jako strastno. Pietro Tornijev načrt se je bil izpolnil do pičice. Feretti ni plačal samo svojega dolga z Amadejevimi zlati, — ostalo mu je še toliko, da je pogumno gledal v bodočnost. Da se Pietru Torniju pri tem ni slabo godilo, umevamo.

Tudi danes igrajo. Amadej izgublja neprenehoma. Le kak mal dobitok je njegov; večje svote gredó redno v Ferrettijev žep.

»Danes nimate sreče, gospod Sortelli«, pravi Feretti in pomenljivo pogleda Pietra. »Igrajmo više!«

»Danes ne igram več«, bil je odgovor.

»Kaj tako na kratko? In vi, gospod Sortelli? To ni vaša navada! Poskusite še enkrat više,« sili Feretti.

»Kakor sem rekel, ne igram več!«

»Pa končajmo, če ni drugače«, odgovori Feretti in se vzdigne, »upam pa, da boste jutri boljše volje.«

Novi gostje vstopijo. Govor se suče o tem in onem.

»A propos«, pravi eden izmed novo došlecev, ozrši se v Amadeja. »Za umetnika, kakor ste vi, gospod Sortelli, baš prav! Jaz seveda tega ne umem.«

»Kaj, gospod Gini?« vpraša radovedno Sortelli.

»Ali se še pečate s slikarijo?«

Temna senca pokrije Amadeju obraz.

»Slikal sem, bila mi je nekdanj slika-rija največje veselje.«

»Izvrstno, bomo vsaj izvedeli, ali je kaj istine na ti stvari, ali ne. Vidite, po vsi Florenci se govori o neki čudoviti sveti podobi v kapeli 'dell' Annunziata.' Baje je nadnaravno lepa.«

»Ah, ljudstvu je kmalu kaj lepo«, odvrne Amadej.

»Ne, ne, gospod Sortelli«, ugovarja Gini, »tudi višji krogi se že zanimajo za to podobo in se ne morejo dovolj

pohvalno izreči o njej. Baš zato bi mi bilo jako ljubo, ako bi blagovolili ogledati si jo vi kot strokovnjak, in izreči svojo sodbo!»

»No, če nimate večje želje, to vam rad izpolnim, gospod Gini; še nocoj jo grem gledat!«

»Nocoj! Mrak je že in kapela bo temna. Raje po dnevu!«

»Če je podoba res tako lepa, kakor se govori, lepa je tudi pri luči. Sicer pa po dnevu tudi lahko pogledam.«

Amadej odide. Čudno mu je v srcu, skoro bi dejal, mehko. Nehoté se spominja onega večera, ko je bil dovršil svojo Madono in jo pokazal materi. »Oh takrat bil sem srečnejši! Veselila me je narava in njena lepota, takrat sem mogel vzvišene ideje vtelesovati na platnu. Pa — kje je li ona Madona? Ha, ha, bil sem otročji, takrat, seveda, hodil sem rad v cerkev. In vendar — zakaj sem bil v svoji veri in nedolžnem veselju srečnejši? Zakaj me sedaj vedno tlači môra življenja? Zakaj me vzvišeno, lepo nič več ne veseli? Vera, moja vera, kje je? Saj sem zajemal iz vere svoje ideje: sedaj je nimam več. Nekaj mora vendar le biti ta vera! Kako krasno je bila moja Madona slikana v verskem mojem čustvu! Oh, kako sem bil srečen! Sedaj je ne bi mogel naslikati za ves svet ne. Zdi se mi, da je moja glava prazna, odkar sem od sebe vrgel vero. In kaj še ljubim sedaj? Mater? Dobre prijateljce? Moj Bog, kam sem zašel! O da bi mogel nazaj! Pa kje sem sedaj? Ali si upam z mirno vestjo stopiti pred obličje materino, ki sem jo tako globoko žalil? — — Beži — beži — bedarija, družega nič, to so le še spomini otročjih let. Kdo bi sem jim udajal? In vendar je li to vse nično? Vse, kar me je nekdanj naukuševalo? Ne — ne, pač pa je v meni — — toda na mestu sem —«

Amadej vstopi. V cerkvi je skoro temno in prazno. Le sem in tja kleči kaka pobožna oseba in njeni vzdih udarjajo mu na uho. Zdi se mu, da ga karajo: Prijatelj, kako prihajaš ti na ta sveti kraj? Ne oskrunjaj ga! Tesno mu je pri srcu. Strahoma se skoro bliža kapelici. Rudečkasta svetiljka razliva svojo čarobno svetlobo po njej. Ena sama oseba kleči pred altarcem čudovite Materice Božje. Amadej stopi bliže. Kakor očaran obstoji. — Svetiljke svit pada naravnost na obraz krasne Madone. Čim dalje jo gleda, tem bolj se mu topi srce. Spozna jo, da je njegova, noge se mu jamejo šibiti, nehoté sklence roke k molitvi in glasno vzdihnivši pade na kolena, nepremično zroč na sliko. Glasni vzdih prebudi pred njim klečečo gospo, ozre se, in gospa Sortellijeva spozna svojega Amadeja.

»Amadej! Ti tukaj?« vzklikne nehoté glasno in se skloni.

Kakor iz sanj prebudi Amadeja materin glas.

»Mati — oh — mati — oprosti mi!«

Presrečna mati zré v svojega sina. Kako ne bi mu odpustila? Saj je bila izpolnjena njena edina želja, najti izgubljenega sina, privedi ga na pravo pot. Pozabljene so noči brez spanja, pozabljene solze in tuga — in srečnejša, kot takrat, ko je bila slika izdelana, padeta oba pred sveto podobo na kolena in se iz dnú srca zahvalita sveti Materi, da ju ni zapustila.

* * *

Strast Amadejeva je bila s tem premagana. Plemenita čustva so se polastila z nekdanjo močjo njegovega srca. Spoznal je prepad, nad katerim je bil, studilo se mu je njegovo početje in bridka žalost se ga je polastila. Tu je mati v britkih trenutkih stopala k njemu in mu pregnala morečo otožnost. Zopet

se je lotil slikarstva, čopič je oživel v njegovih rokah. Prva slika, katero je dovršil, predstavljala je njegovo lastno mater — a kakšno? Umetnik ji je ovil glavo z vencem neumrljive slave, kakor

ji je prej ovijal glavo s trnjem. Ko jo je moglo pozneje ogledovati tudi občinstvo, imenovalo jo je:

»Umetnikova mati«.

Z i m s k a n o č .

(Slika iz vasi. — Spisal Joško.)

Mrak je počel zagrinjati belo zemljo v svoje črno zagrinjalo. Iz težko s snegom založenih vaških dimnikov se dviga dim visoko pod oblačno nebo. Mrzleje postaja. — Otroci, ki so se dričali celo popoldne gori na klancu konec vasi, poberó svoje sani in hité kričeč domov, da si ogrejejo premrzle ude in rudeče nosove.

Vedno bolj se temni v vasi.

Motno svetijo lučice skozi zamrzla okna. Z zvonika zadoni zvon na čast sv. Florijanu. Daleč na okolo se razlega zvonjenje po čistem, mrzlem vzduhu.

Mladi hlapec vstane od večerje, obleče gorko suktnjo, dene na glavo polhovko in pred hišo veselo zauka v znamenje, da gré v veselo družčino, na prejo.

Saj je pa tudi v resnici kaj prijetno in domače biti v gorko zakurjeni sobi v veseli družčini.

Po snažnih klopeh sedé mlada, vaška dekleta; vsaka ima svoj kolovrat pred seboj in brzo ji teče nitka med prsti.

Pri peči, veliki kot ovčji hlev, sedé vaški fantje, pušijo iz malih pipic in veselo se zasmeejo, kadar jim pové sosedov strije Matevž kako osoljeno. Gori na peči pa imajo otroci in stari ded svoje visoko, častno mesto.

Hišna gospodinja ponuja gostom kuhanih hrušek in krhljev. Pri drugih jih le malo razpeča, ko pa pomoli skledo gori na peč med mlado družino, izginejo takoj vsi repi iz sklede in nazadnje se še celó zlasajo, kdo bode popil sladko hruševko.

Kmalu se otajajo tudi mrzli jeziki in veselo kramljanje preneha le, kadar prične kdo kako pesem.

Lepo doni narodna pesen po prostorni izbi, prodre zamrzla okna in se razlega daleč tja po vasi. Prijetno se slišijo mehki, dekliški glasi. Tam okolo peči pa bobni mogočni bas iz močnih fantovskih prsij: stara peč je v nevarnosti, da se podre, kot zidovi Jerihe.

In ko se pozno ločijo od gostoljubne hiše, vstopijo se še enkrat fantje tam na sredo poti in za odhodnico doni po tihi vasi:

Nocoj, nocoj je lep večer,
En lep večer, 'na lepa noč.
Mi lun'ca sije celo noč,
Da men' zaspat' ni moč.

Oblačno nebo siplje zopet goste snežinke na zemljo.

Vse je potihnilo po vasi. Še psi, ti zvesti čuvaji, so se poskrili po svojih ležiščih.

Lačna lisica se priplazi v vás, da bi dobila kaj za zobe. Varno postoji tam pri kozolčku in skrbno posluša, če ni kje kakega sovražnika.

Tudi boječi zajec se bliža vasi, da bi dobil kje kako drevesce, katero bi oglodal. Toda strah njegov je večji, nego pogum in glad. Tam z jablane se je usulo malo snega, in dolgouhati junak že beži v brzih skokih nazaj proti gozdu.

Gori pod slamnato streho tik dimnika se tiščé vrabci tesno drug drugega, da bi se tako zavarovali proti mrazu. Eden bolj predrzen od drugih je zletel celó v dimnik. Tu včasih zadovoljno počivka, češ, da se mu dobro godi na gorkem, dasi črnem kraju.

Táko je življenje v mrzli, zimski noči.

Romarja.

(Prizor. — Spisal dr. J. Pavlica.)

Lani sem prebil počitnice na otoku barbanskem, v zavetju staroslovi-tega svetišča Matere Božje. Imel sem že drugič redko srečo, da sem bival blizu božjega hrama: predlanskem v globoki Italiji ne daleč od Rima, lani v domovini slovenski.

Ves čas so dohajali romarji na Barbano po mir in tolažbo, »ki nima ju svet«. A ti romarji so bili vrlo raznolični ljudje: gospôda pa delavci, bogatci in ubožci, zdravi in bolni, pobožni in — brezbožni.

Nekega dné sem ostal čisto sam na otoku. Zjutraj se grem sprehajat na molo. Nenavadno rano je voda zalila tisti dan lagune. Sédem na kamenite stopnjice, ter naslonivši knjigo na koleno, zatopim se v čitanje.

Čez malo minut zagledam izza grajskega obrežja čolnič, ki se je urno bližal Barbani. »Morebiti so v čolnu romarji«, dém sam sebi. Počakam nekoliko z mašo.

V istini sta bila v čolnu dva romarja, raznolična po zunanje: eden njiju je bil širokopleči veslar, krepko je potiskal vesli proti valovom, ki so mu nagajali od vseh strani; drugi je bil vitek gospodič, ki je rahlo sedel na blazinatem stolcu. Veslarjeva uboga odeja, slabo obuvalo, obraz zagoreli, gube na čelu, žulji na roki — so govorili glasno, da njemu ni tekla zibelka pod eno streho z drobnim gospodom. Zagoreli obraz ni bil morda nikoli lep, toda krasilo ga je drobno a živo, svetlo oko, iz katerega je odsevalo živo veselje, in neupogljiv pogum. Ko se je zasmel veslar, smejala se je ž njim tudi oko. Poleg sebe je imel nekaj v ruto zavitega. Kdo vé, ali ni bil notri kos sira in polente!

Gospodič pa je nosil lahno progasto odelo, ki se je podajalo lepo njegovim vitki rasti. Poznale so se mu sicer že raze na čelu, a bil je vendar lep mladenci; videlo se mu je, da se tega zaveda. Lasje so bili gladko počesani po visokem čelu, skrbno razdeljeni na dve strani, brada mu je bila še šibka; v

drobni, blede desnici je vrtil pleteno palčico, v levi je držal cigareto, poleg sebe solnčnik in daljnogled. Oziral se je na desno in levo, a videti ni bilo, da bi mu počivalo oko niti na polukrogu sinjih planin, ki so žarele v jutranji zarji, niti na kraških pečinah, ki so kipele proti nebu v modri temačini, niti na otoku Matere Božje. Pogledal sem mu v modre, velike oči: punčica motna, pogled negotov, oko trudno. Zdelo se mi je, da je trikrat zdehnil malo da ne zaporedoma.

Veslar dožene čolnič do kraja, vabeč gospoda, naj izstopi. »Dobro jutro, častiti gospod!« Te besede veslarjeve so veljale meni, sedečemu na molu. Ozre se na-me i mladi gospodič, a pozdravi me ne. Saj me niti poznal ni! Izstopivši je hitel urno po rosni poti v skromno barbansko gostilno. — Veslar pa pripne čolnič za kol in odide v — svetišče.

Jaz sem pohajal še četrť ure po molu, a potem odidem v riznico (zakristijo). Čvrsti veslar je klečal pri spovednici. Razumel sem, česa bi rad dobra duša. Po spovedi se mi pride zahvalit in začne govoriti: »Gospod, vedno pravim, da z nami ne bode nič: delamo od zore do mraka, a ne molimo nič. Boga mi težaki malo pomnimo. Ob nedeljah bi sicer utegnili, ali tudi tedaj nam nagajajo posvetne misli. Ne vem, kam pridemo po tej poti. Molite vi za nas!«

Milo je bilo slišati tako obtožbo. Prepričan, da je Oče nebeški že odpustil dolgé temu skesanemu dninarju, priporočim mu kratke molitve; a ob nedeljah, ko sleče delavniško obleko, naj sleče i delavniške misli. Tako mu bode srce vsaj nekaj ur na teden pri Stvarniku, ki je ustvaril srce človeško po svoji podobi.

V tem času dojde i mladi gospodič v riznico ogledovat raznovrstne glave grajskih patrijarhov in barbanskih upraviteljev iz davno minule prošlosti. Ko mu je kaka brada ugajala, pogladil si je še svojo. Ko je uzrl lepo počesanega franjevca, potegnil je z glavnikom po

laseh. Včasih je zmajal z rameni pa zdehnil. Iz riznice gre v cerkev, odtod na dvorec ogledovat plošče-zahvalnice, razobešene po stenah. Tako se je zabaval tudi med sv. mašo, med katero je bil obhajan priprosti mož: ta je težko zadrževal solze samega veselja.

Po sv. opravilu najdem gospodiča na trati s paličico v roki, ki je pušič zrl v živinče, pasoč se pred njim. Tedaj pa začuje petje izpred gostilne. Mahoma zavije na ono stran, kjer zagleda gostilničarjevo bodro hčerko. Oko se mu je zabliskalo, noge zašibile, neprestano je vrtel paličico v roki, zroč z debelimi očmi zorno mladenko. Obhodil je vse poslopje, da bi ji prišel bliže, a sramežljivo dekle se je izgubilo — ni vedel, kam.

Obstal je na molu, motreč tamošnji neotesani kip nebeške Device. Sedaj pa potegne ročno knjžico in se loti pisati. Kdo vé, ali ni pisal sam svoje gorjé, hvaleč lahkovernemu človeštvu svoje »plemenite« vzore! Očito sem videl, da je dvakrat zdehnil v omenjeni kip . . .

Sedaj pride veslar iz cerkve. Pristopi h gospodiču, govoreč mu ves vesel: »Gospod doktor, ali ni lepo tukaj?«

»Prekrasno v istini! (Gospod doktor je govoril po sekiricah, naglašajoč čudno vsak zlog posebej.) Otok zelen, v sredi lagun! Da, da, to je res romantično. Jako mi je drago, da sem došel semkaj. Bil je zame pravi užitek.«

»Jaz pa dohajam že dvajset let vsako leto, pa tudi še bodem, dokler mi Bog ohrani zdravje. Brez milosti božje nismo nič na tem svetu, gospod doktor.«

»Ali imate morda vi tako obljubo?«

»Obljube ne, gospod, potrebo pa.«

»Ali veste vi, čegavo je ono deklè, ki je ravnokar pelo na glas?« vprašal je gospodič po sili ravnodušno.

»Tega vam pa ne vem povedati, gospod doktor!« odgovoril je razumno veslar. Pomolčita nekoliko.

»Sedaj pa odidemo, kadar želite, gospod doktor,« začne zopet veslar.

»Da, da! Toda bodite tako mili in pojdite po solnčnik v gostilno.«

Ko se je vrnil veslar, sede gospodič v čoln na blazinati stolec, razkrije solnčnik in razvije — »Wiener Tagblatt«.

Veter, ki jima je poprej pihljaj od zadej, vel jima je sedaj ravno nasproti.

»Slab veter, nama ni sreče!« opozori gospodič.

»Nič ne dé«, odvrne veslar. »V tričetrt-uri sva v Gradu.«

Tedaj prime krepko za vesli, odkloni čoln od kraja in odvesla proti vetru in toku čez modro valovje.

Jedva sta bila od kraja, potegne gospodič daljnogled in upre svoje oči na okno, kjer ga je bilo poprej očaralo žensko bitje. Na to kmalu zopet pospravi to orodje.

Gledal sem tudi jaz za njima z drugega okna in sem videl, da je vitki gospodič rahlo sedel, ko poprej. Tedaj dvigne glavo izza časopisa in — zdehne.

Potem pa nisem več gledal za njima. — Radoveden sem vprašal o priliki prijatelja, ali narava tvori ljudi toli raznovrstno, ali odgoja. Prijatelj mi je zatrjeval, da odgoja.

Iveri.

(Piše Velimir.)

V. Domišljavost.

Sprehajata se. Pot vede mimo pokopališča.

»Milka! Nikar ne hodiva mimo pokopališča!«

»Zakaj ne, Berta?«

»Oh, to me vselej spominja smrti.«
»Pa kreniva po ti poti!«

* * *

»Kaj meniš, Berta! Kako bi ti ukrenila, ako bi te popustil tvoj Zorko?«

»Oh, Milka, najraje bi umrla!«

VI. Kod je ljubezen?

»Prijatelj! Kako misliš; ali je še kaj ljubezni na svetu?«

»Dosti. Ali meniš morda: resnične ljubezni?«

»Te, te, menim.«

»Oh, te pa ni dosti.«

»Pač! Ljubezen do naroda je resnična, čista ljubezen.«

»Čista ljubezen? Povej mi, ali spadam jaz k narodu, ali ne?«

»Čemu vprašaš? Saj sva oba vneta narodnjaka.«

»Zato vprašam, ker se mi čudno zdi, zakaj bi me nekateri narodnjaki sovražili, ako bi bila njih ljubezen do naroda čista ljubezen.«

VII. Brez srca.

Sin piše materi:

»Predobra mati! Do vas se obračam. Srca očetovega si ne upam ganiti. Pošljite mi kaj! Na tem sem, da zastavim zimsko sukno. In zdaj je zima. Pod streho imam stanovanje, bolj luknji, kakor sobi podobno. Drv nobenih. Zebe me v roke, da ne morem več pisati . . .

Vaš hvaležni Anton.«

* * *

Mati odgovarja:

»Preljubi Tonček! Kako se mi smiliš! Zadnje beliče ti pošiljam. Šmarna tolarja, predrag spomin svoje birmanske botre, zastavila sem za-nje. Bodi varčen! Ne pozabi Boga in moli za-se in za nas. Oče ni hud na-te: le nevoljen je, da še zdaj nič ne služiš. Pa že šesto leto si na velikih šolah. Žalarjev Jožek pa je že dve leti na službi in že pomoč

domov pošilja. Še ti pojdi v semenišče, in vse bo prav!

Tvoja

otožna mati.

* * *

Bilo je zvečer v veseli družbi. Anton je dobil priporočeno pismo.

»Fantje! tega-le bomo nocoj.«

Ali tudi še drugega ni bilo dovolj.

VIII. Uj — aj!

Deva pogleda pri oknu na dvorišče.

»Uj, mama, kako grda žival je to!«

Bila je žival z rilcem.

* * *

Pri obedu so.

»Aj, mama, kako lep košček je to!«

Bil je košček svinjine.

IX.

Objesten slikar:

»Evo vam, gospica, Rafaelove Sikstinske Madone!

»Ah, ah, krasno, divno! Počakajte vendar, da se je nagledam . . . Ta veličastnost in ta miloba, kdo bi je ne občudoval? In koncepcija sama! Pa ta tehnična dovršenost! . . . Kaj pa še kolerit! . . .«

* * *

»Oprostite, gospica! Slabo vidim. Prej nisem imel naočnikov. Ona-le je Rafaelova; ta je le slaba kopija mojega učenca.«

X. „Iz principa.“

Marko: »Preberi, preberi ta članek! Dolgo že nisem bral kaj takega.«

Zorko pogleda na naslov listu:

»Tega lista ne berem.«

»Zakaj ne?«

»Iz principa ne.«

»Kakšen pa je tvoj princip?«

»Tak, da tega lista ne berem.«

Dva brata.

Med holmi zelenimi jezero plava,
V globini odseva mu nébesni svod,
Iztek pa med skalama dvema zigrava,
Grmeč vodopad ga naznanja odspod.

Dva bela gradova na skalah stojita,
Čez slap se pozdravljata, kvišku kipeč:
Zavistna sta brata, ki v gradih živita,
Brat bratu v očeh je — kot trnek bodeč.

Za holmi jemalo že solnce slovó je,
Na zemljo pa legal skrivnosten je mrak,
Ko plulo prek válov je ladijic dvoje;
Brat bratu nasproti, grajščaku grajščak.

»Ta dan ti je zadnji«, škrtaje dé prvi,
»Vdar eden — in moja sta grada oba.«
A drugi se jari, ježé se obrvi:
»Le meč zavihitim, da mi brat se udá.«

Na tihem golčita, nasprot si vesljata,
Nad njima pa temno nebo se grozi.
Pretečih, viharnih oblakov se jata
Nad jezerom zbira, zamolklo grmi.

In vlije se ploha in vihra nastane,
Visoko razjarjen vzdiguje se val,
Na skali razpršen v sto kapelj se zmane,
Zgrmeva in péni do slapa se tal.

Odruga se skalnato slapu podnožje,
Površje se jezeru nagne takoj,
Obalij globokih razgrne okrožje,
In ladiji pahne v globino seboj.

Ni prvi roké zavihitel maščevalne,
Oskrunil ni drugi se z bratsko krvjo;
Oba pokopalo v valove je žalne
In sodbo odlóčilo — modro nebó.

A. M.

Zimske misli.

I.

Que solnce v zimskem dnevu
Na zemljico posije,
Ki jo še beli snežec
Kot krilo nežno krije:
Tedaj poljubek solnca
Vzbudi hlepenje v snegu,
Da tajati prične se
In teči dol po bregu.
Ko pa po bregu teče,
V soparo se preminja,
Želeč doseči solnce
V višavo sinjo zginja.

II.

Kot zemljo v zimskem spanju
Pokriva beli sneg,
Da se na njej ne vidi
Nikakih lis, ne peg,
In brani seme nežno,
Da ne zatrè ga mraz,
Da moglo bo vskaliti,
Ko pride topli čas:
Takó srcé mladostno
In živega duha
Nedolžnost čista brani,
Da svet ga ne konča,
Da morejo vskaliti
Vse čednosti na dan,
Roditi sad stoteren
Resnici sveti v bran.

V. S.

Dve resnici.

I.

Qe bi se v ogledali
Zrcalilo srcé,
Bi tolikrat li stali
Pred njim lepí ljudje?

II.

Resnica brez ljubezni
Je lunin svetli žar,
Ki snežni prt obsveti,
Ne staja ga nikdar.

A. M.

O spiritizmu.

Kritična studija.

(Piše dr. J. Janežič.)

(Konec.)

Ako grešni duh samega sebe spozna, ako se kesa in spokori in poboljša, more vselej priti v nebesa. Toda nebesa spiritistov niso naša nebesa, kjer izvoljeni Boga gledajo in uživajo, ampak vedno izpopolnjevanje ter preseljevanje v višje kraje z dotičnimi prijetnimi čustvi imajo za nebesa.

Kadar duh pride zopet v telo, prinese seboj vse dobre, pa tudi vse slabe lastnosti prejšnjega življenja, in to je hudo nagnenje — izvorni greh; podedovati pa se greh ne more, kakor uči sv. pismo.

Ko se duh v drugič ali tretjič itd. utelesi, pozabi vse, kar je užival v kraljestvu duhov in to je zanj dobro, da ga ne mika preveč vrniti se v raj.

Duhovi so med seboj v zvezi po simpatiji ali sočutju. Ta družijo enakovredne duhove med seboj in z ljudmi. Občujejo med seboj duhovi na ta način, da pošiljajo na žarkih obduščevih svoje misli v tisti kolobar, kjer stanuje bližnji duh. Ko tak žarek zadene onega duha, čuti ta duh vtis in spozna misli govorečega (drugega) duha.¹⁾

Z ljudmi duhovi občujejo najraje po posrednikih, lahko pa tudi naravnost n. pr. s pismom.

Tako vero polno zmót in domišljije imajo spiritisti o večnosti.

c) Nazori o božjem razodenju.

Spiritisti imajo vse vere za enako dobre ali slabe, ali vsaj malo različne, torej so indiferentni. Najboljša po njihovih mislih je ona vera, katera Boga samo znotraj časti, brez zunanje službe božje, brez cerkve, duhovnikov in praznikov. Vsi pa niso taki, imajo tudi svoje

¹⁾ To je pač precej na debelo naslikano, a spiritisti ljubijo tako naziranje, ker so celó barve naredili mislim: dobre misli so rožnate, hudobne pa višnjeve.

shode, kjer pojó in molijo in prav očitno opravljajo »službo duhov«.

Stvarnika in stvarjenja ne poznajo. Iz male stanice se je vse razvilo, kar koli je, tudi človek. V človeku je vrhunec, vrhunec razvoja, prav po smislu pantelistov.

Odrešenika in Zveličarja ne poznajo in presveto osebo Gospoda Jezusa prištevajo le duhovom (angeljem) ali posrednikom, kaj pa da najvišjim.

Vse odrešenje prilastujejo spiritisti le svojemu spiritizmu, in posredniki radi prerokujejo spiritizmu veliko prihodnost, ter se nadejajo, da bode spiritizem dospel do občne veljave.

Iz tega je razvidno, da se spiritizem po svojem nauku protivi razodenju in je veri nasprotnik.

To nasprotje kažejo tudi duhovi jasno. Ne le, da stavijo svoje razodenje nad božje, celó ostro napadajo krščansko, zlasti katoliško vero.

Tako govori in piše Jacksen Davis¹⁾ po Straussovo o Zveličarju; s svojo oceno tako razjeda sv. pismo, da ne ostane razun platnic nič celega.

Allan Kardec pripoznava na videz krščanstvo ter je hoče s spiritizmom le popraviti, a v istini hodi po poti popolne nevere. Zgodbe o Jezusovem življenju in trpljenju so mu le bajke, ljudski nazori v pesniško - zgodovinski obliki. Vendar svari spiritiste pred ostrimi napadi na krščanske dogme, češ, boljše je vero prezirati, nego se ž njo prepirati.

To taktiko res uporabljajo uspešno. Krščanske vere ne mečejo kar pod kap. Tu in tam najdejo v njej kako dobro zrno, katero zeló hvalijo in poberó, da napravijo iz njih »čisto krščanstvo« in je ponujajo kot tolažilno zdravilo bolnemu človeštvu.

¹⁾ Die Principien der Natur, zv. II. str. 848.

Kaj pa je tako onečistilo krščanstvo?

Dogme, postave in vse, kar hoče izraziti katoličan, ko govori o pravi veri. To vse mora ponehati in pokazala se bode čista vera krščanska, kakor je zapisana v evangeliju, — tako pravijo spiritisti.

Da spiritisti sami marsikaj učé, kar ni zapisano v evangeliju, to vere nič ne kazi, kajti spiritisti morajo povsodi učiti pravo. To nam razlaga urno madjarska posrednica Adelma¹⁾ po »duhu evangelista Janeza« navdihnena, trdeč, da je v evangeliju le jedro krščanstva, drugo pa morajo duhovi sami po posrednikih izraziti in dostaviti, in Adelma je seveda glavni apostelj madjarskih spiritistov.

Tako premotijo mnogo mnogo kristijanov, ki cerkvi nečejo verjeti, pa verjamejo spiritistom, ker brez vse vere ne more človek prebiti dalje časa.

Ker tajé ali razlagajo spiritisti napačno glavne krščanske resnice, namreč presv. Trojico, Jezusovo božjo naravo, rešenje, zakramente, milost božjo, sodbo, nebesa, pekel, angelje, hudobne duhove: zato niso samo krivoverci, ampak celó neverniki ali pogani. Poleg tega se pa še hvalijo, da pridobivajo krščanstvu prejšnjo moč in Kristusu izgubljeno veljavo, kakor da bi bil spiritizem zares soroden krščanstvu in spiritistovski Kristus naš Zveličar. Če nam spiritisti očitajo, da dandanes malokdo izmed olikancev še veruje krščanske čudeže, in če trdijo, da more le spiritizem prepričati neverni svet o istinitosti čudežev, ker se godé v njihovih sejah dan na dan, moramo ta poklon in to ponudbo odločno odkloniti. Krščanski čudeži so zadosti potrjeni za vsakega, ki jih trdovratno ne prezira, in tudi se godé v sveti cerkvi vedno čudeži, da ni potreba izposojati si jih od spiritistov, in slednjič se ločijo spiritiški čudeži od verskih kot noč in dan. To prepričanje pa ni samo naše, ampak tako sodijo nekateri nekatoličani. — Tako piše profesor Fechner²⁾, ki ni

ravno pravoveren, vendar je odločno zoper ostudno primerjanje Kristusa s spiritiškimi posredniki: »Med čudeži krščanskimi in spiritiškimi je tolika notranja razlika, da je pravo bogokletje oboje staviti v eno vrsto in pomagati krščanstvu s tem, da Kristusa razglasujejo za najboljšega posrednika. Razlika je kot med nočjo in dnevom, kot med čeznaravno zdravo in čezmerno blodnjavo močjo . . . Kristus se ni zviljal po spiritiško, ko je delal čudeže, on ni navadnih public pisal na tablico po duhovih, nasprotno: on je govoril živo besedo, ki je premagala judovski in poganski svet. In če bi kdo ne hotel priznati zgodovinskih čudežev Kristusovih, čudovitega vpliva krščanstva na človeštvo ne more tajiti« . . .

Tako je spiritizem bistveno nasproten naši razodeti veri in njen smrten sovražnik. Posebno nevaren je zaradi tega, ker se skriva za krščanske ideje in oblike, in ker ljudi slepi s svojimi navideznimi čudeži.

Naša sodba.

Predno končamo to razlaganje spiritizma, izreči moramo sodbo o njem. V ta namen si še enkrat predstavimo, kaj smo povedali in slišali o spiritizmu.

1. Istina je, da spiritizem živi med ljudmi; to moramo priznati na podlagi zgodovinskih podatkov.

2. Spiritizem pomeni neko mišljenje ali naziranje mnogoterih ljudij o duhovih in o njihovem občevanju z ljudmi, ob enem pa pomeni tudi zunanje pojave, kateri se vršé ob takem občevanju.

3. Dobro moramo ločiti notranji del spiritizma — spiritiško vero — od zunanjega — spiritiških pojavov ali čudežev.

Spiritisti verujejo v »duhove« (duše rajnih), s katerimi so menda v vedni prostovoljni in poljubni zvezi. To jim je prvo in skoraj edino. Verujejo večidel tudi v Boga, a vse drugo, kar uči sv. katoliška vera, so ali zavrgli ali pokazili s svojimi po teh »duhovih« jim razodetimi nauki; zato je spiritizem po svojem notranjem delu — po veri in

¹⁾ Baronovka Adelma Vay na Ogerskem, prenapeta in naduta spiritistovka, piše v »reformierende Blätter zur Bildung reiner Ethik« 1878, str. 10.

²⁾ »Die Tagesansicht gegenüber der Nachtansicht«. Leipzig, 1879, str. 266.

nazorih — kriva vera, poganstvo¹⁾ in je naravnost zoper prvo božjo zapoved. To je tako očitno in gotovo, da ni treba nikakih dokazov, in spiritizem je bil že obsojen tedaj, ko je Bog dajal svoje zapovedi. Cerkev mora te krive nauke obsoditi, ako hoče resnico varovati.

Ta notranji del pa je prvi in poglobitni del, iz katerega spoznavamo bistvo celega spiritizma. Naj si kdo že razlaga zunanje pojave spiritiške tako ali drugače, kdor verjame spiritistom v nauku, tisti je krivoverec.

4. Treba nam je torej izreči le še sodbo o zunanjih spiritiških pojavih, o tako zvanih »činah posrednikov« ali »spiritiških čudežih«. Med te štejemo: trkanje, praskanje, pokanje, gibanje raznih rečij (stolov, miz itd.), pisanje duhov očitno in skrito, razne prikazni iz fizike: na magnetni igli, mehanske, optične, zlasti razne usnove ali materijalizacije. Tudi razodetja duhov o skritih rečeh prištevamo sèm, če se oziramo samo na zunanjo obliko.

Ves ta zunanji stroj v spiritizmu imamo torej pred seboj, in sedaj je treba izreči jasno misel in jo zadostno podpreti z razlogi.

Da moremo bolje razvideti, navedemo najprej vse bolj znane podmene o tem vprašanju: kaj neki deluje v spiritiških pojavih?

Razne podmene so te-le: 1.: vse je prevara posrednikov; 2.: vse je samo dozdevno, domišljavanje gledalcev; 3.: vse to delajo magijske sile; 4.: vse to se dá razlagati iz naravnih sil; 5. pripisuje vse posrednikom; 6. izvaja vse iz štiriobmernega prostora; 7.: vse delajo duhovi v smislu spiritistov; 8.: spiritizem je delo hudobnega duha.

Povejmo naravnost svoje pomisleke o nekaterih podmenah!

1. Vse je prevara in goljufija, to je lahko izgovoriti, pa teže dokazati. Vendar velik del protispiritistov tako-le sklepa: »Vsi ti spiritiški čudeži niso nič drugega, nego dobro izvršeni glumaški čini posredniški,« »vse je neresnično,

¹⁾ Krivoverci so nam vsi, kateri tajé kako razodeto resnico, pogani pa, ki tajé božanstvo Jezusovo.

kar pravijo o duhovih in posredniških navdihih«, »vsi posredniki so goljufi in vse priče goljufane.« V tem smislu piše vseučilišni profesor dr. Wundt iz Lipsije tovarišu dr. Ulrici-u v Halle.¹⁾

Enako sodijo materijalisti in sploh vsi drugi taki modrijani, katerim nobena beseda o duhu in duši ne ugaja. A na tak način se vendar ne dá spiritizem spraviti s sveta.

Kdor pozna spiritiste, kdor jih opazuje pri mračnih sejah in raznih početjih, ta res mora priznati, da utegne pri tem prav veliko prevare biti in to potrjujejo tudi razni zasačeni posredniki²⁾, a pri vsem tem je še toliko slučajev z vso natančnostjo preiskanih, da skoraj ni mogoče misliti o prevari, in toliko trdnih prič, da moramo to podmeno same prevare za nezadostno smatrati, in to temveč, ker so glumači prve vrste, kot: Bosco, Bellachini, berolinski dvorni glumač dr. Christiani, pristav v fiziologijemskem ustavu v Berolinu, sami priznali, da se s spiritisti ne morejo meriti.

2. Vsi spiritiški pojavi so domišljije ali dozdevne gledalcev ali onih, ki so bili iz radovednosti pri sejah — tako trdé drugi. Novinci pričakujejo raznovrstnih čudnih rečij, in ker so večinoma zelo razburjeni, zdí se jim, da vidijo razne prikazni, katerih ni v resnici. — Na to odgovarjamo to-le: Res je verjetno, da si domišljujejo gledalci mnogo več, nego res vidijo, a da bi vse bilo sama gola domišljija, to trditi je popolnoma neosnovano. Mnogi so namreč prišli k spiritiškim sejam, ki niso ničesar verjeli in hoteli dokazati, da je vse prevara. Ti niso ničesar pričakovali in si tudi niso ničesar domišljevali. Kako bi bili torej spiritiški pojavi samo v njih domišljiji? Izmed zgoraj (str. 109) navedene londonske ali dialektične družbe so bili štiri

¹⁾ Der Spiritismus. Offener Brief an Professor dr. H. Ulrici. Str. 18.

²⁾ Dr. Schneider; der neue Geisterglaube. Paderborn 1882, stran 276 in dalje našteva dolgo vrsto zasačenih posrednikov, med njimi tudi take, ki so bili na dobrem glasu: celó Katico King so v Ameriki zasačili, kar je bilo spiritistom močno neprijetno. Znani Home, posrednik prve vrste, piše: Ne verjamem, da bi našel pet usovalnih posrednikov, katerih bi ne bili še na prevari dobili.

petine udov popolnoma nevarne in imele vse spiritistovsko počenjanje za samo sleparijo. In vendar so bili nazadnje vsi udje trdno prepričani, da je »neka moč, ki more gibati težka telesa brez dotikanja« itd. Sploh pa se res pripeti, da si kdo kaj domišljeuje, česar ni, a da bi si domišljevali vsi spiritisti, to bi bilo popolnoma nerazumljivo.

3. Tretja podmena se sklicuje na magijo. Ta beseda je sicer znana, a njen pomen je nedoločen. Že stari Arabci, Egipčani in Indi so se bavili z magijskimi silami. V srednjem veku so preganjali čarovnike in čarovnice, a ob istem času so začeli zdravniki iskati naravne podlage čarovništva, in zopet je bila na vrsti magija, to je čarovniška moč. To zdravniško iznajdeno čudno silo so imenovali »bela magija«; nasprotno je bila »črna magija« ona, katero so neki rabili čarovniki in vedeži.

Polagoma se je bela magija premenila v mesmerizem (imenovan tako po Mesmer-ju, ki je živel l. 1733—1815), hipnotizem, in ob enem jo izkušajo uvesti tudi v spiritizem. V tem smislu piše Eduard Hartmann v svoji »Philosophie des Unbewussten«¹⁾ in Schopenhauer se izraža kratko: »Kdor ne veruje v živalski magnetizem in njegov svetlovid, tega ne imenujem nevernega, ampak nevednega.«²⁾ Svetlovid je del spiritizma.

Najvstrajneje še podpira in zagovarja profesor Perty v Bern-u magijske sile.³⁾

Mnogo so se pečali ljudje z magijo in magijskimi silami, kar ni čudno, saj ima človeška duša toliko skritega v sebi, da vsa pridnost in vednost še dolgo ne bodeta razjasnili vseh tajstev. Kaj je torej lože, kakor tudi za skrite spiritiške pojave iskati magijskih sil? S tem pa ta zadeva nikakor ni dognana, ampak le v drugo obliko je deta, v kateri jo je še teže preiskovati.

Važno je, da so se deloma te misli poprijeli materijalisti. Ker pri njih ni mesta za duhove in dušne pojave, mora biti vse le snovno. Tudi misli so prav tenka snov — éter —, ki pa se dá zgo-

stiti, in tako postane vidna snov. Misel n. pr. o roži, je prav tista snov, kot roža sama, le bolj tenka in nevidna; a mogoče jo je zgostiti, da postane podoba rože nazadnje — roža sama, enako tudi vsaka druga stvar. Misel o zlatu se torej lahko premeni v zlato po zgoščevanju. Marsikdo bi hotel, da bi to res bilo.

To je morda dosledno po materijališkem nazoru, da je pa res, tega še materijalisti sami ne verjamejo. Z magijsko silo se torej ne dá nič razlagati, dokler te sile same ne poznamo. Iz vseh protislovnih popisov različnih magikov je pa ni moči spoznati.

4. Četrta teorija je teorija učenjakov in treznih modrijanov. Ti se ne strašijo nič strahov in duhov in hočejo vsakemu pogledati v obraz, da ga spoznajo in pokličejo spravim priimkom. Sklicujejo se ti možje na velike napredke, na iznajdbe. Sto in sto rečij je dandanes vsakdanjih, katere bi bile pred sto leti še pravo čarovništvo. Poglejte razne stroke prirodnih ved in njih uspehe: telegraf, telefon, elektrika v razni uporabi; ozrite se na fizijologijo čutnic, na psihofiziko itd.: same nove čudovite reči, in tako bomo počasi tudi spiritizmu prišli do živega in pokazali njegovo čisto naravo.

Radi priznavamo vedi čudoviti napredek in se nadejamo s temi učenjaki še mnogo novega na polju dovršenih ved; tudi mislimo, da je spiritizem mračna krajina, kjer se bo dalo marsikaj še razjasniti. Da pa posredniki — spiritisti — rabijo vedoma same naravne moči in sile, temu ne moremo pritrditi iz teh-le razlogov:

Ne moremo si misliti pri neukih posrednikih tako neizmerno velike spretnosti in urnosti gledé naravnih sil, da bi presegali teoretično znanje največjih učenjakov. Naj si bodo te sile res le naravne, vendar od kod imajo spiritisti to znanje, katero dovršena vednost še le išče, od kod znajo s priprostimi sredstvi napravljati take težke pojave? Zato mislimo, da zbira in uporablja te sile neko višje razumno bitje, ki pozna skrivnosti prirodne, katere so vednosti še skrite. To mnenje nam potrjuje tudi to, da je bila vsa vednost dosedaj nasproti spiritizmu le kot žaba pri orehu.

¹⁾ 8. izdaja, 1. zv. str. 93.

²⁾ Parerga itd. I. str. 243.

³⁾ Die mystischen Erscheinungen II. str. 487.

Zatorej sklepamo: v spiritizmu, kakor je pred nami, ne delajo samo naravne sile v navadnem redu, marveč čuti se neki močnejši zunanji vpliv.

Ako se bode veda tako mogočno razvijala v prihodnje, kakor se razvija sedaj, utegne večino spiritiških pojavov naravno razložiti in ponarediti; da bi mogla kdaj vse, kar smo videli v spiritizmu, tega trditi si ne upamo.

5. Peta podmena trdi, da izvirajo vsi spiritiški pojavi edino le iz posrednikov. Meje navadnega in izvanrednega dušnega življenja in gibanja ljudij niso dovolj določene. Povsod in vsigdar se nahajajo ljudje, ki so prave izjeme, in vendar je vse na njih prav naravno. Take izjeme so tudi spiritiški posredniki, a zato še ni treba jim prilastovati kake posebne čeznaravne moči. Kar nosi vsak človek v sebi, to ima tudi spiritiški posrednik; ako je pa tisto pri njem nekoliko bolj enostransko razvito, to je samo posebnost njegova, in v tem ni nič nadnaravnega.

Kdor opazuje izurjene telovadce, čudi se telesni gibčnosti, in vendar je naravna. Kdor opazuje ljudi v naravnem zamaknenju, pač se čudi, a vse je naravno, dasi nenavadno. Ravno tako so posredniki čisto navadni ljudje z nekoliko bolj razvitimi darovi, in to slepi ljudi, da si domišljujejo nadnaravne sile.

Nekoliko je v tem resnice, ni pa resnično, da ni mej med naravnimi in nadnaravnimi silami. To smo dokazali že drugodi. Vsaj to je mogoče določiti, kako daleč ne morejo segati prirodne sile. In takih pojavov pozna spiritizem mnogo, katerih ne more učiniti človeška moč, naj je razvita kakor koli: zato moremo sklepati, da vsi pojavi v spiritizmu niso delo posrednikov, niti najbolj razvitih in spretnih.

6. Teorijo štiriobmernega prostora smo že presojevali govoreči o Zöllnerjevih poskusih, in kar je bilo potrebno, povedali smo že takrat. Nezdostna je tudi ta, kakor druge podmene, za to je ne moremo priznati.

Tako nam ostajata samo še dve podmeni: spiritiška in naša.

7. Sedma podmena pravi, da spiritiške čudeže delajo duše pokojnikov,

umrlih ljudij. Kaj uči vera o duši po smrti, to je znano. Dobre duše gredó v nebesa, hudobne v pekel, tiste, ki se morajo še čistiti in pokoriti, gredó v vice.

Tukajšnji svet je ločen od onega sveta, zato bi bilo res čudovito, ako bi prišla duša nazaj z onega sveta. Možno je vendar, da bi se to zgodilo, ako bi Bog to velel; tudi poznamo nekoliko dobro dokazanih takih slučajev. Vendar je in bode to velik čudež, da se duša povrne vidno med ljudi iz večnosti.

Pri spiritistih pa hodijo duše nazaj na ta svet kot bogati ljudje, ki so brez dela, na izlete — za kratek čas. To pa je neverjetno, da, nemogoče.

Duše v nebesih so vesele, da so rešene in si nazaj prav nič ne želé, najmanj še med spiritiste za take namene, kakoršne smo našli v njih sejah.

Duše iz vic bi bile rade rešene, a ne na zemljo, ampak v nebesa. Če tudi ne vemo, kje so vice, in če tudi ni zoper vero, da bi se duše po smrti pokorile na zemlji za storjene grehe, vendar je veri in pameti popolno nasprotno, da bi duše iz vic zabavale in kratkočasile spiritiste. Duše v vicah so pokorne Bogu in hrepené po Bogu, zato so jim spiriti in spiritizem gnjusoba.

Zavržene duše bi pač rade prišle iz pekla — vsaj tako sodi pamet —, a vedeti moramo, da jih drži vsemogočna roka božja na tem kraju, zato ne more brez privoljenja božjega nobena iz pekla, kamor je obsojena. Kako bi se torej moglo zgoditi, da bi se svojevoljno po svetu sprehajale in še nove grehe delale — spiritistom v veselje? — Ker je gotovo, da duše iz nebes in iz vic ne marajo za spiritizem, duše iz pekla pa ne morejo delati svojevoljno, ker ne smejo, zato je ta spiritiška podmena brez trdne podlage. A še drugi razlogi so proti njej.

Ne bodemo preiskavali, koliko premorejo duše ločene od teles, ker to ni dognana stvar: a da bi kaj takega mogle storiti, kar nam kaže spiritizem, tega naravnost ne pripoznavamo.

a) Spiritisti pravijo: duh ali duša vé vse na onem svetu, kar je vedela na tem svetu, in vse to more tudi razodeti v prikazni, čudovito razodevati skrite stvari. A drugič pravijo: duša se po

smrti lahko povrne v telo in na novo živi. Potemtakem bi moralo biti mnogo ljudij, ki so že enkrat živeli na svetu, in ti bi nam znali marsikaj povedati o starih časih in drugih predmetih, a niti enega takega niso še našli spiritisti.

b) Spiritisti trdijo, da lahko pokličejo vsako dušo in jo izprašajo o vsem, kar želé. Če je to res, zakaj ne pridejo veliki učenjaki nazaj, n. pr. Aristoteles, Archimedes, Caesar, Kopernik itd. in zakaj ne razjasnijo toliko temnega iz povestnice, zvezdoslovja, modroslovja: zakaj ne povedó o raznih listinah in rokopisih, o pravih pisalcih itd.?

Istina je, da spiritizem ni še pojasnil niti enega vednostnega vprašanja po svojih duhovih, a nespametnega je nagromadil čudo veliko.

Spiritisti nimajo na to odgovora. K večemu pravijo, da duhovi nečejo ljudi motiti v naravnem razvoju vede in umetnije. — A ta ugovor je prazen: takih pomislekov nimajo duhovi, saj so v drugih rečeh n. pr. verskih, gostobesedni in jezični, da je strah.

c) Stavimo spiritistom še to-le zastavico: Mnoge duše se neki vrnejo nazaj v telesa in živé drugič na zemlji. Teh torej ni tačas na onem svetu. Vendar pa pravijo spiritisti, da pokličejo vsako, tudi davno umrlo dušo. Kako se more to zgoditi?

Zato je veliko verjetneje iz naštetih razlogov, da te »čudeže« delajo hudobni duhovi, kar bomo tudi dokazali. Tukaj le memogredé omenimo, da neka stranka spiritistov, zlasti v Ameriki, ima res prepričanje, da ti duhovi niso duše rajnikov, ampak pravi duhovi niže vrste, n. pr. gorski duh, povodnji mož, vile itd. in spiritiški čudeži so igrače teh duhov.

S tem pač ni spiritizmu mnogo pomagano, ker je vsekako zeló neverjetno, da bi bila taka družba poluduhov, in spiritizem tega prav nič ne dokazuje.

Spiritizem je delovanje hudobnih duhov.

Predno dokažemo svojo trditev, moramo natanko določiti, kaj zares učimo. Ne trdimo, da je vse od vraga, kar delajo spiritisti. Radi priznavamo, da more

velika večina teh pojavov biti prav naravnega izvira, da imajo učenjaki popolnoma prav, ko poskušajo razjasniti posamezne slučaje z naravnimi pomočki; tudi priznavamo, da znajo spretni posredniki preslepiti gledalce: a to trdimo, da, kdor bi hotel načelno zanikavati vsak vpliv hudobnih duhov v spiritizmu, izgrešil bi resnico.

Na drugi strani pa zopet nečemo izbrati le nekatere slučaje iz spiritizma in te pridevati vragu, druge pa naravnim silam, ne — ti posebni slučaji nam le dokazujejo tok —: marveč tukaj učimo, da spiritizem po svojem bistvu ali jedru izvira od hudobnega duha.

Kaj nas sili k tej sodbi?

Dokazi so ti-le:

1. Imamo za-se mnogo učenjakov, ki pripoznavajo, da vplivajo duhovi na spiritizem, in ti možje — prej materijalisti — so se spreobrnili k veri v duhove. Res, da ne govore o hudobnih duhovih, a ker dobri duhovi ne morejo delovati, delujejo pač le hudobni.

2. Nekateri spiritiški pojavi, n. pr. duhovo prosto pisanje, ne dadó se drugače razlagati. Črtalnik, zaprt med dve tablici, piše odgovore na zastavljena vprašanja. Tega ne more storiti nihče drugi, nego (hudobni) duh, in vsa učinnost ne more najti druge razlage. Za vsak učinek moramo iskati vzroka. Nobena prirodna sila — tudi človeška — ne more učiniti takih pojavov.

Če še pristavimo, da prosti črtalnik piše sedaj nemški, sedaj laški itd., da posnema razne pisave, celó take, ki so popolno različne od posrednikove pisave, mora to še bolj utrjevati naš dokaz.

Takih slučajev smo med razpravo navedli več, in čitatelji čitajo lahko o njih še enkrat.

3. Posredniki trde splošno, da delujejo nanje duhovi. Kdaj je to istina, kdaj ni, to je težko določiti, vendar podpira to prepričanje našo sodbo. Dobri duhovi namreč niso in ne morejo biti pomočniki ljudem, kakoršni so posredniki. In kakšni so ti ljudje? Ljudje največkrat slabega značaja in slabega imena: pustolovci, glumači, goljufi, ženske dvojnoljive

poštenosti, vselej pa zeló udane slabim željam: s takimi ljudmi se nikakor ne pečajo na tak način angelji, njim gotovo niso pokorni. Pač pa kaže vse, da je le hudobni duh rad v taki družbi.

Če spiritisti ugovarjajo, da s tako sodbo se ne sklada toliko neumnih in bedastih izrekov, toliko protislovij, toliko stvari, ki so za las podobne delovanju posrednikov samih, kajti hudobni duhovi bi vendar morali imeti več znanja, več samostojnosti itd.: ne more ta ugovor omajati naše sodbe, ker hudobni duhovi so pač tudi v spiritiških shodih hudobni, in tako delajo z namenom, da bi lože ljudi zavedli v zmote in pregrehe. Napačne misli pa izražajo ti duhovi celó o takih stvareh, katere bi morali vedeti n. pr. o večnosti itd., ako bi bili res duše pokojnikov. Spiritisti imajo pač izgovor pri rokah, češ, to so duše zabitih in neukih ljudij. Res čudno, da bi prav bedaki imeli največ dela in veljave v spiritizmu, da bi ti neumneži mogli in hoteli celo človeštvo rešiti. Vidite, koliko zmôt, koliko protislovij v spiritiških zagovorih!

4. Zgodovina nam spričuje, da so se hudobni duhovi javili po raznih načinih na svetu. Proročišča (oracula) v starem veku, razni nenavadni pojavi, o katerih ne moremo tu govoriti obširnejše, pojavi, ki se nam kažejo v vseh časih, tudi dandanes: vse to se mora pridevati

in prištevati nadčloveškemu zlobnemu bitju.

5. Razodenje božje v sv. pismu povsem potrjuje, da morejo zli duhovi take pojave učinjati, kakoršni se vidijo v spiritizmu.

6. Sv. cerkev, ki uči božji nauk nezmotljivo, obsodila je spiritizem, ker je veri nasproten, ima slabe posledice in kriva načela. Več škofov je prepovedalo svojim vernikom spiritizem, Rim je postavil spise Alan-Kardec-ove na indeks, to je, prepovedal je pod hudo kaznijo jih rabiti, in enciklika iz l. 1856, govoreča o magnetizmu, obsoja tudi spiritizem. Zato ne more noben katoličan brez greha obiskavati spiritiških sej in tu klicati duhove ali poslušati njih razodetja.

Tako smo ob kratkem — obširnejše govoriti ni dopuščal prostor — utrdili svojo sodbo, da je spiritizem delo hudobnih duhov, in s tem končamo svoje razkazovanje. Oklenimo se resnice, ki nam prodira iz solčnih krogov vere in pameti, pustimo pa mračne sence spiritizma! »Jaz sem luč«, pravi naš božji učitelj; ta luč razsvetljuje celi svet. Spiritizem pa je delo teme — to smo spoznali popolnoma, delo sovražnika človeškega in božjega. Ali ni čudno, da v dōbi materijališki — dviga svojo glavo spiritizem? Katoliška cerkev zavrača oba — kajti oba sta napačna —, ker njej ni mar za drugo, kot za resnico.

Adolfo Veber-Tkalčević.

(Črtice. Sestavil Stj. Zagorac.)

(Konec.)

Menili smo že, da je Veber deloval za hrvatsko leposlovje in pisal za leposlovne liste. To delovanje si moramo ogledati natančneje, ker le tako moremo Veberja popolnoma spoznati.

Kdo se ne spominja njegovega spisa »Djački dobrotvor«, kateri se je mladini tako globoko vtisnil v dušo? Pre-

glejte samo »Vienac« (da ne opisujem še posebej njegovega delovanja v »Neven-u« in drugodi) od začetka skozi celih dvajset let: ni ga niti enega letnika, v katerem ne bi našli Veberjevih spisov, bodisi izvirnih, bodisi od njega preloženih. Ves čas svoje težke bolezni je bil priden sotrudnik »Vienčev«. Zadnje

njegovo važnejše delo te vrste je bil v lanskem tečaju tiskani prekrasni roman »Razsipnice«, prevod iz španskega.

Izmed izvirnih njegovih del so na najboljšem glasu njegovi potopisi. Njemu edinemu gré hvala, da se je pričelo bolj skrbeti za hrvatsko potopisno slovstvo, v katerem je bil on prvak. To vejo lepe književnosti je Veber pričel negovati že precej iz početka, tako, da imamo od njega že l. 1846 »Putopis po Slavoniji i Hrvatskoj«. Kakih deset let pozneje, namreč l. 1857 je izšel njegov izvrstni potopis: »Put na Plitvice«, kateri je doživel tudi drugo izdajo, kar je pri Hrvatih redko. Ko postane ravnatelj zagrebske gimnazije, razvije se njegovo plodovito delovanje ne le po gimnaziji, temveč tudi po književnosti. V to dōbo spadajo njegovi »Listovi o Italiji« (l. 1861), v katerih predočuje in ocenjuje z redko spretnostjo in bistrostjo vse ono, kar je doživel, videl in občutil na svojem potu. Tu vpleta in predočuje na dosedaj nepoznan način hrvatske razmere in jih primerja z italijanskimi. Ako se človek nekaj globlje zamisli v te liste, da dobi njih jedro, mora se čuditi tej mnogostranosti in temeljitosti njegovega znanja, ako ravno se mu je očitalo, da ni v njih enote. Tu naj omenjam dalje, da je v »Matici hrv.« izšel »Put u Carigrad«, knjiga, katero je kritika obsula s hvalo, — pa je tudi večinoma že razprodana, tako, da se težko more še dobiti — in to je znak, da se je Veber znal priljubiti hrvatskemu narodu. Omenjam še tu, ker spada v to stroko, njegov izvrstni prevod de Amicisovega »Carigrada«. A. Veberjev »Carigrad« je resničnejši od Amicisovega, prost je one pretiranosti in prevelike domišljije, ki se nahaja v izvirniku. — V dōbo njegovega učiteljevanja spadajo njegovi spisi o hrvatskem jeziku, zlasti o hrvatskem stihotvorstvu, po ka-

terih si ni pridobil majhnih zaslug. Bil je znan kot prvak tako zvane »zagrebačke škole«, ki se je borila za etimologijski pravopis proti sedaj vedno veljavnejši fonetiki. Veber je bil steber onih, ki so zahtevali ta način pisanja, kateri se je rabil dotedaj v šolah, in samo njegova zasluga je, da ni bil že prej popuščen.

Njegov jezik je bil najpravilnejši in najglajši. Spise, tičoč se hrvatskega jezika, je objavljial razun čitank in slovnice večinoma v »Rad-u«, znanstvenem organu jugoslovanske akademije. Izmed njih omenjamo poleg že imenovanih samo nekatere, kakor: »O vremenih u hrvatsko-srbskom jeziku« (Rad II. 49), »o slogu hrvatskom« (R. VIII. 105), »o pridavniku« (XIV. 1), »o zaimenu« (XXII. 24), »o glagolju« (XXII.), »o naravi hrvatske izreke« (XXVIII. 183) itd. O istem času, ko se je toliko trudil s prirejevanjem hrvatskega jezika, delal je tudi na polju hrvatskega stihotvorstva, katero ni imelo do tedaj nikakih pravil, nikake znanstvene podlage. Pravil, katera je Veber postavil, poprijemali so se nekoliko njegovi nasledniki in mnogi hrvatski pesniki (n. pr. Preradović, Šenoa i. dr.), — a vendar niso vsprejeli vseh njegovih pravil, niti odobrili vseh njegovih trditev.

Kot pravi šolnik je si pridobil zaslug, ker je podal prvi hrvatski mladini sestavni slovnici hrvatskega in latinskega jezika. Latinska slovnica je bila izdana prvokrat l. 1853, pozneje zopet 1872 in 1877, hrvatska slovnica je zagledala dan 1869. A razun tega omenjam tudi: »Čitanka hrvatska za male gimnazije« 1852, »Čitanka latinska za II. gimn. razred« leta 1853, »Čitanka hrvatska za III. in IV. razred« 1867 in 1862, »Zemljopis avstrijske carevine za male gimnazije« i. dr.

Od Veberja imamo tudi bogoslovna dela, med katera spadajo že omenjene

»Korizmene propovedi« (1875), potem precej pridig in bogoslovnih razprav raztresenih po »Katoliškem propovedniku« in ponajveč v »Katoliškem listu« — vsi ti članki bodo zbrani v eno celoto in potem v skupnih njegovih delih tiskani, o katerih izpregovorim takoj. Vredno je omeniti še nekatera njegova akademična in filozofična dela (tiskana največ v »Radu«), med katera spadajo tudi njegove književne kritike, ocene in studije, ki so raztresene po raznih listih. Od teh del omenjam najprej »Vjekopis Frana Kurelca« (R. XXIX. 160), ki služi za vzor životopisa. Tu je namreč Veber zbral vse, karkoli je vedel o pokojnem Franu Kurelcu, in ga v vseh razmerah popolnoma opisal.

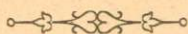
Za temi sledé: »Obrana nekoliko tobožnjih barbarizama« (XXIX. 145); »Stiepan Ljubiša kao pisac« (književna oznana, R. LIX. 186); »posveta stolne crkve djakovačke« (R. LXXIV. 192) itd. Za tem »korist i način predavanja latinskih klasika« (1852); »prevodi klasika latinskih« (1860); »ustroj hrvatskog jezika« (1856) itd. H koncu omenjam še strogo filozofično razpravo »o istini« (Rad LXXXV. 1. dio), dasi je še mnogo drugih ocen in razprav.

Veber je bil izvoljen za akademika že l. 1866, bil je veren sotrudnik do svoje smrti in je, kakor smo videli, z marsikaterim izvrstnim proizvodom okrasil »Rad«.

Nahaja se še mnogo drugih del Veberjevih, osobito prevodov, kakor posebno »Junakinja Mila« (1862), »Iridion« Krašinskega (1865), a posebno je spomina vreden še prevod Adam-Mickieviczega »Konrad-Vallenrod«-a (v Zagrebu 1866, preveden v desetercih). Ostalih manj važnih prevodov, raztresenih po raznih leposlovnih časopisih, nisem tukaj omenil, ker nisem hotel spisati obširnega životopisa, tem manje, ker čujem, da

pripravlja g. J. obširno biografijo Veberjevo za »Vienac«. Omenil sem samo, kar je bilo treba omeniti, da tudi Slovenci spoznajo in vedó ceniti tega redkega moža-duhovnika. Napisal si je pa Veber i sam svoj životopis, ki se nahaja na prvem mestu izdanja »Djela Ad. Vebera«, katero izdanje se ravno sedaj tiska v dionički tiskarni v Zagrebu. V tem izdanju so zbrana vsa dela pokojnikova, kakor jih je sam pripravil in za tisek priredil, a štiri knjige že tudi uredil, razdelivši jih na stroke, kakor: bogoslovna dela — obsegajo vse njegove pridige in bogoslovne spise itd., za tem zabavna, filozofična dela, potopise, prevode itd. Počenši od pete knjige nadaljno urejevanje je izročil še v življenju profesorju Cvetku Rubetiću, ki je tudi izvrševatelj njegove oporoke. A škoda, da se bode to izdanje, v katero bode zbral g. Rubetić vsa njegova dela in prevode, v kolikor bodo pristopna in katera bodo obsegala mnogo knjig, tiskalo po izrečni pokojnikovi želji le v dvajset iztisih. Ti se bodo podelili, kakor se razume, le nekaterim zavodom in knjižnicam. Med drugimi bode dobila tudi »Matica Slovenska« en iztis skupnih njegovih del, ker je naročil Veber to v oporoki. To izdanje bode ostalo kakor kaka skrivnost za širše občinstvo.

To so glavne črtice iz življenja in delovanja pokojnikovega, ki si je neumrljivih zaslug pridobil za prosveto hrvatskega naroda, čegar ime je z zlatimi črkami zapisano v zgodovini narodnega napredka. Pa tudi ob smrti je spričal svojo ljubezen in požrtvovanje do naroda s tem, da je zapustil človekoljubnim in znanstvenim zavodom znatne svote. Podelil je vsega skupaj do 40.000 gld. in pridobil si s tem po smrti dičen naslov »dobrotnika hrvatskega«. Neumrljiv mu spomin!

Strupene rastline.

(Piše S. Robič.)

V.

Med prvimi cveticami spomladnimi, že v drugi polovici meseca aprila, vidimo pod grmovjem, po vrtilih krog sadnega drevja, pod kozolci in drugodi prav lično cvetico v brezštevilni množini nakopičeno, ki ima lepi, zlato-rumeni zvezdici slični cvetni venček ali kronico; ime ji je *Ranunculus Ficaria*; L., po domače bradovična zlatica, tudi lopatica, ki spada v veliko skupino zlatičnic (*Ranunculaceae*). Ako jo vzemši v roko pazno ogledujemo, lahko jo spoznamo po šopasto iz mesnatih betičastih gomoljcev in vlaken sestavljeni koreniki in po okroglo srčastih, dolgoreceljnatih listih. Na mnogih listih se zaredé na spodnji strani čestokrat mikroskopne glivice: *Peronospora ficariae*, *Aecidium ficariae*, *Uromyces ficariae* in *Entyloma ranunculi*. Encvetno golo stebelce nosi v pashah nekaterih listov male buličaste brste; od tod tudi priimek tej cvetici.

Rodbina zlatic v ožjem pomenu je v lepi domovini naši v obziru pasem mnogoštevilna; znanih nam je doslej 26, in sicer:

A) *Zlatice z rumenim cvetjem; listi nerazdeljeni; korenika vlaknasta.*

1. Skeleča zlatica (*Ranunculus Flammula*; L.). Po koncu stoječe steblo nosi več cvetov. Pritlehni dolgoreceljnasti listi so ali eliptični, ali pa podolgasti; gorenji krajše receljnasti so suličasti, ali ozki, privrhni sedeči. Raste po vlažnih travnikih, jarkih in mlakužah. Razcveta se meseca junija do jeseni.

2. Jeziko-listna zlat. (*R. Lingua*; L.). Prejšnji skoro popolnoma slična, le da ima steblo pri tleh koreninice v podobni vretenca, ki poganjajo podzemeljske odrasleke z dolgoreceljnastimi eliptičnimi listi. Nahaja se v stoječi plitvi vodi in na močvirnih krajih. Cvete meseca junija in avgusta.

3. Bradovična zlat., tudi lopatica imenovana (*R. Ficaria*; L.). Glej zgoraj.

4. Strupena zlat. (*R. Thora*; L.) Pritlehni stebelčni list je okroglo ledvičast in na krajcih narezan, sedeč na stebelcu ali pa kratko receljnat; nastopni list je narobe jajčast, spredaj nekoliko izrezan; podcvetni list je pa suličast. Raste na Gorjancih in na Kočevskem pogorju. Cvete meseca maja in junija. — Tej rastlini, razun nekaterih malenkostij, je popolnoma slična:

5. Popačena zlat. (*R. hybridus*; Biringia), ki je samo izrodek (Bastard) prejšnje. Naselila se je po gorenjskih planinah in cvete meseca junija in julija.

6. Zlato-rumena, tudi zlatolasna zlat. (*R. auricomus*; L.). Listni receljni so zdolaj nožničasti. Ugajajo ji vlažni travniki in se razcveta meseca maja in junija.

7. Gorska zlat. (*R. montanus*; Willd.) z dlanastimi koreninimi listi in z narobe jajčastimi trodelnimi rogljički; spodnji stebelni listi so peterodelni s podolgastimi ozkimi rogljički. Dobi se na gorenjskih planinah in cvete meseca junija do avgusta.

8. Vilarseva zlat. (*R. Villarsii*; De C.) s ščetinastimi plodiči; sicer pa je prejšnji povsem slična. Udomačila se je na Črni prsti v Bohinju in na Nanosu. Cvete meseca maja do avgusta.

9. Travniska zlat. (*R. acris*; L.) Po koncu stoječe vejnato mnogocvetno steblo je z listi vred porasteno s pretisnenimi kocinicami. Receljnasti listi so dlanasti in globoko peterodelni. Najbolj navadna je izmed travniških cvetic, in se razcveta meseca maja do jeseni.

10. Kosmata, tudi volnasta zlat. (*R. lanuginosus*; L.) z dlanasto-razdeljenimi koreninimi listi in z narobe jajčastimi ostro-zobastimi rogljički. Vsa rastlina je jako kosmata in se potika po vlažnih krajih okoli pahištev, po osojnih lozah in po polju. Razcveta se meseca maja, junija in julija.

*B) Zlatice z brazdastimi listnimi
receljni.*

11. Mnogocvetna zlat. (R. polyanthos; L.) s kocinastim plodiščem in s kratko-kljunastimi in lečastimi plodiči. Skriva se po lozah pogorskih in cvete meseca maja in junija.

12. Lozna zlat. (R. nemorosus; De C.) s kocinastim plodiščem in z lečastimi plodiči, ki pa imajo zvit kljunček. Razplodila se je ta zlatica po Šmarjni gori, Blegašu in Krimu in cvete meseca maja in junija.

13. Plazeča zlat. (R. repens; L.) s trojnimi koreninimi listi, ki so dvojnato trivrstni. Plodiči so lečasti in drobno pikasti. Ta zlatica poganja dolge plazeče odrasleke. Plazi se po lozah, jarkih, zlasti po njivah in drugodi. Razcveta se meseca junija do jeseni.

14. Gomoljasta zlat. (R. bulbosus; L.). Lehko jo je spoznati po čebuljasti korenini. Dobiš jo poleg potov, po gričih, po njivah in drugodi. Cvete meseca maja, junija in julija.

C) Listi sestavljeni, ali pa globoko krpasti; korenina vlaknasta; plodiči grbasti, grčasti, ali pa trnasti.

15. Kocinasta zlat. (R. Philonotis; Ehrh.; R. hirsutus; Curt.; tudi R. sardous; Crtz.) z lečastimi in malimi grčicami pokritimi plodiči. Ljubi vlažne in mokre kraje ter cvete meseca maja do jeseni.

16. Mehurna zlat. (R. sceleratus; L.) s podolgasto, klasku slično plodno glavico. Iztakneš jo ob jarkih, vodnjakih, ribnikih. Razcveta se meseca junija do jeseni.

17. Njivska zlat. (R. arvensis; L.) z lečastimi, kljunčkastimi, pa tudi trnastimi plodiči. Druži se raznim žitom po njivah, posebno rži. Cvete meseca maja in junija.

18. Kljunasta zlat. (R. muricatus; L.) z okroglimi, ali pa z ledvičastimi pritlehnimi listi in s ploščastimi, kljunastimi plodiči. Izbrala si je v bivanje groblje in puste kraje Postojinske in Vipavske okolice. Razcveta se meseca maja in junija.

19. Zlatica z malimi cveti (R. parviflorus; L.) s srčasto-okroglimi tridel-

nimi, krpasto-narezanimi listi; nastopni petero-krpasti; najvišji nerazdeljeni, ali pa tro-krpasti. Lečasti plodiči so kljunasti in grčasti, ali pa trnasti. Nahaja se v Vipavski dolini in cvete meseca maja, junija in julija.

Tudi druge zlatice so, katerim bi pa radi belega cvetja bolj pristojalo ime belice, nego zlatice; in te so:

a) Rastoče v vodi.

20. Vodna zlat. (R. aquatilis; L.)

21. Razprostrta zlat. (R. divaricatus; Schrank); in

22. Plavajoča zlat. (R. fluitans; Lamark). Ta raste v tekoči, one dve pa v stoječi plitvi vodi. Razcvetata se meseca maja do jeseni.

b) Rastoče na suhem po planinah.

23. Segverjeva zlat. (R. Segueri; Vill.). Dobiti jo je na Begunjščici, na Stolu in Bohinju pri jezerih. Cvete meseca julija in avgusta.

24. Planinska zlatica. (R. alpestris; L.)

25. Trauenfellnerjeva zlatica (R. Trauenfellneri; Hoppe); in

26. Dianolistna ali ilko-listna zlat. (R. aconitifolius; L.). Te tri krasijo gorenjske planine in se razcvetajo meseca junija, julija in avgusta.

Vse te imenovane zlatice so več ali manj strupene, da, nekatere celo smrtno nevarne: nobena živad se jih ne dotakne. Naj omenim le dvoje žalostnih dogodb, ki sta ju zabiležila Berge in Riecke v svoji knjigi, imenovani: »Giftpflanzenbuch«.

Dva dečka, eden šest, drugi sedem let star, sta jedla korenine travniške zlatice. Kmalu sta čutila bolečine v trebuhu: božjastno ja je vilo ter bljuvala sta. Mlajši je umrl že v polu ure; starejši pa v dveh urah vsled bolečine.

V neki hiši so kot prikuho zavžili mehurno zlatico in vsi so se ž njo otrovali. Eden izmed njih je vsled tega umrl; drugi pa so se jedva oteli.

Kako koristno bi bilo, če bi se učitelji dobro seznanili vsaj s temi v nižinah rastočimi strupenicami, kazali je otrokom ter jih opominjali, naj se ne igrajo ž njimi, ali še celo grizejo jih in

jedó; kajti če pride sok kake zlatice v dotiko s krvjo, ostrupljena je neizogibno, in sledila bi prav lahko nagla smrt. Nekateri trdijo, da so stari Kelti ali Galci s sokom zlatice otrovali pušice svoje, in kogar je zadela taka pušica, imel je dosti.

VI.

Ne le sploh vsem prijateljem prirode, temveč še posebej kuharicam, ki nam napravljajo okusna jedila, priporočil bi rad iskreno, da bi se dobro seznanile z rastlino, ki se nahaja ne samo po njivah, kraj potov, grobljah in plotéh, marveč raste prav pogostoma tudi po vrteh med drugim koristnim zelenjem, in se je po nji, zlasti z bok neopreznosti kuharic, že marsikatera nesreča pripetila. Ta rastlina je mala trobelika ali pasji peteršilj (*Aethusa Cynapium*; L.), ki je na prvi pogled pravemu peteršilju (*Petroselinum sativum*; Hoffm.) skoro na las podobna in se zato čestokrat mesto njega rabi.

Iz drobno-koželjaste, navpik stoječe, bele, vejaste korenine poganja kviško 1 do 3 čevljev visoko, okroglo, znotraj votlo, zunaj progasto sivo-zeleno, z vso rastlino vred golo steblo. Listi so temno-zeleni, svetli, zlasti na spodnji strani; na koreniki stoječi so dolgoreceljnasti, na stebrih stoječi pa krajšereceljnasti, vsi dvojno- in trojno- pernati z jajčastimi pernato nacepljenimi lističi. Listni receljni so polukrogli, zgorej žlebičasti, zdolej pri prvem listkinem paru nožničasti. Beli cveti stojé v desetero do dvajsetero neenako sestavljenih kobulih brez ogrinjala, ki pa imajo iz treh črtastih, visečih listkov sestavljeno ogrinjalce. Cvetni lističi so v dnu zelenkasti, neenaki, narobe-srčasti z zvinjenimi rogljički; robni lističi so za polovico večji mimo drugih. Prašnikov je pet, pestiča dva — ločena. Dvorožke so jajčasto okrogle. Razcveta se meseca junija do septembra in spada med kobulnice (*Umbelliferae*).

Od pravega peteršilja se razločuje po temno-zeleni barvi, po belih cvetnih listkih, ki so pri pravem peteršilju zeleno-rumenkasti, po visečem ogrinjalcu, kojega pravi peteršilj nima, posebno pa še po zoprnem duhu, ki ti šine v nos, ako zmanjš listke ter jih poduhaš.

Mala trobelika ali pasji peteršilj je omamno-strupena, celó smrtno-nevarna rastlina.

Pecirka pripoveduje v svoji že nekaterokrat omenjeni knjigi razun drugih tudi nastopno žalostno dogodbo:

Neka družina je nevedoma jedla pasji peteršilj in se tako ž njim otrovala. Vse je glava hudo bolela, bljuvali so, driska jih je nadlegovala in trije izmed njih so vsled tega celó umrli.

Naj dodam še dogodbo, ki je zabeležena v knjigi: »Funke und Lippolds Natur- und Kunstlexicon«. Tu čitamo nastopno:

Na nekem samostanskem vrtu je rasel med pravim peteršiljem tudi pasji, ki so ga z onim vred po nevedoma rabili. Razne bolezni ter bolečine so se pri vseh menihih pojavile in jih nadlegovale; nekaj izmed njih je v kratki dôbi tudi umrlo. Zasledili so, da vsega tega je kriv pasji peteršilj, katerega so potlej popolnoma iztrebili iz vrta. Torej pozor!

VII.

Jesen je. Listje na drevju rumeni in rudeči ter odpada. Enoletna zelišča so dovršila, nekatera prej, druga pozneje svoje življenje, položivša svoja semena v naročje matere zemlje, iz katere bodo izrastle prihodnje leto njih zale hčerke. Le jesenske vrese (*Calluna vulgaris*) po gozdih, detkine rigelje ali male marjetice (*Bellis perennis*), ljubke metlike (*Euphrasia officinalis*) in jesenskega podleska (*Colchicum autumnale*) je videti še po travnikih in pašnikih, a tudi te krasotice jesenske bodo kmalu kmalu obcvetele.

Dokaj čudna rastlina je jesenski podlesk. Iz jajčaste, z rujavimi mesnatimi luskami obdane čebulice, ki globoko tiči v zemlji, pririjejo jeseni iz tal samo cveti, ko se listi in plod še-le prihodnje leto prikažejo, kar nekateri »volovnik«, drugi pa, zlasti v kranjskogorski dolini, »kraveljčevje« imenujejo. Veliki zvončasti, blede-rudeče pobarvani cveti, katerih eden, tudi trije neposredno prirastejo iz čebulice, so pri vrhu v podobni suličastih rogljičkov na šestero razcepljeni in imajo pet do šest palcev

dolgo cev, obdano pri dnu s tanko, prozorno, napošev prirezano belo kožico. Prašnikov, neenako dolgih in krajših, kot rogljički, je šestero; vratov pa troje, ki tudi ne presežajo rogljičkov. Žlebičasti listi so mesnati in široko-suličasti, slični tulipanovim, med katerimi nekako skrit sedi jajčasti tropredalni mešiček, napolnjen z rujavim semenom. Razcveta se ta rastlina meseca septembra in oktobra in spada po Linnéjevi sestavi v šesti razred, po naravnem redu pa med »Colchicaceae«. Vrlo lepo in nedolžno se ti kaže ta cvetica, pa kolikor je je, jako je strupena ter smrtno nevarna ljudem in živalim. Izmed mnogo žalostnih dogodb,

katere je Pecirka v svoji že večkrat omenjeni knjigi zabeležil, naj omenim samo nastopno:

Dva dečka, eden šest, drugi pa dve leti star, zobala sta neki popoludan meseca maja podleskovo seme. Ob 7. uri zvečer prišedša domov, tožita, da ja glavi bolita in jima je slabo; začneta bljuvati in vso noč ju je hudo driska nadlegovala. Še-le zjutraj ob 10. uri pokličejo stariši zdravnika, ki otrokoma dá primerna zdravila, ki pa niso nič pomagala; kajti mlajši deček je umrl že ob 4. uri popoldne, starejši pa o polnoči v groznih bolečinah.

Slovstvo.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

Knjige družbe sv. Mohora.

(Dalje.)

„Življenje preblašene Device Marije in svetega Jožefa.“ Popisal † Janez Volčič. VIII. snopič, str. 160—300. — Težko dé človeku, ko zagleda pri imenu pisateljevem križec, ki naznanja, da se je ustavilo spretno pero Volčičevo, katero je toliko lepega napisalo za ude družbe sv. Mohora. Brez dvoma bodo verni Slovenci najbolj hlastno jemali v roko to knjigo izmed vseh letošnjih. Nihče ne bi verjel, kako kmetje radi poslušajo zgodovinske podatke o imenitnih cerkvah, kdor se tega ni sam prepričal. In cvet takih podatkov, ki priprosto ljudstvo najbolj mikajo, zbran je v tej knjigi. Poleg tega so čudežne dogodbe popisane tako živo in čuteče, da se bode med čitanjem porosilo marsikako oko in zaupanje na Marijo globoko utrdilo. Zeló povzdigujejo knjigo tudi mnoge čedno izdelane podobe Marije in njenih cerkvâ po Slovenskem. Dokler bodo ljudje radi čitali taka dela, ne bode se bati »za pojemajoči slovenski rod«, za kateri pisatelj lepo prosi Marijo Devico v Vetrinju. Ker knjiga nima samo zgodovinskega namena, se tudi ne sme ocenjevati s strogo zgodovinskega stališča, in ni treba tako na drobno ločiti pripovedek od zgodovinskih dogodkov, kakor se godi v učenju zgodovini. Gledati pa mora pisatelj na to, da se resnica ne pokazi. Tega se je Volčič držal. Le malo se nahaja v knjigi zgodovinskih zmot. Tako ni zgodovinsko dokazano, da bi bil sv. Bernard postavil prvega opata v Stičini, kakor trdi Volčič, »und doch

verhält es sich ganz anders«, pravi zgodovinar Milkowicz v svoji knjigi »Klöster von Krain«. Stara kapelica v Suši ni bila devet čevljev dolga in šest in pol široka (str. 243). Spominjam se, da je bila mnogo večja. Ocij (Ozzius) je zeló prisiljeno razlagati iz besede: oče (str. 166). Ni verjetno, da bi bili Slovenci beneškim mlakužam dali ime »benetke« (str. 197). Mestu so ime dali Veneti, stari Slovani so je pa imenovali Mletci. Templarji so kaj drugega, kakor »gospodje (nemškega) viteškega reda« (str. 224). Marsikdo bi želel kaj več zgodovinskih podatkov iz starih časov, da je n. pr. pri Mariji Devici v Logu (in Augea) v Vipavi bil poseben kapelan že l. 1344, namreč Ivan pl. Trautmannsdorf itd. A kdor vé, kako leži naše zgodovinarstvo še v povojih, mora reči, da se je pokojni Volčič zeló trudil za to, kar je spisal. Samo to bi omenjal, da so nekatera božja pota popisana v primeri z drugimi preobširno, n. pr. Suša, druga pa zopet prekratko, n. pr. Stičina. Že o krasni Stiški cerkvi, do katere ni tako daleč, dalo bi se marsikaj več povedati. »Alle Unfüge« (na str. 217) bi se bilo pač lahko izpustilo. Glasí se odstavek, kakor neka polemika zoper škofovo slabo vero. Pohvaliti bi bilo treba škofa, da je modro vso stvar dal nekako na skušnjo, pograjati pa »gorečneža«, ki je celó zapravlil prvotno čudežno podobico. Jezik se mi zdí v tej knjigi dokaj čistejši, kakor v prejšnjih Volčičevih delih. Le glagol se še malo prepogosto vlačí prav na koncu stavka. Še par rečij naj popravim. Mesto »arhiprezbiteri« (str. 178) naj bi za ljudstvo stalo: nadduhovni. Ne »škof Krapulonski« (str. 164), ampak: Kaprulanski. Petinski = Pičenjski, v slovenski obleki od Pičenj (Pedená). Ne »od sv. Elija« (str. 191), ampak

Elije. Pot je težko »upeta« (str. 190), bolje: napeta. Pisati se mora: »Polhovi Gradec«, in ne »Polhov Gradec«, kakor ima ta knjiga (str. 201) menda po ljublj. šematizmu. Ljudje prebivalci ondi ne pravijo »Polhovgradčan« (str. 201), ampak: »Pogrâjlec«, »Vrhovski« (tudi ondi) = »vrhniški«. »Smârijina gora« ni nastalo iz »sveta Marijina gora« (268) temveč iz »Šnt-Marijina gora«. Lepše in bolj prav bi bilo pisati Cerngrób, kakor Cerngrub (str. 239). Ime je vzeto iz srednjeveške nemščine. Frizinški škofje so namreč naselili nemške Bavarce na ravnini od Loke do Kranja. Ti so dali nemško ime raznim vasem (n. pr. Ermern, Dorfern itd.) in v Cerngrobu so rekli: zw Ern Gruoben (Ern = tla, zemlja, Gruobe = jama), kakor pové urbar od l. 1291. Ker se je še takrat za »u« slišal glas »o«, ni čuda, da večina Slovencev še zdaj pravi Cerngrób in ne Cerngrub. Tudi pišem jaz: Stičina in ne Zatičina, ker poslednje je znano samo v knjigah, ljudstvo pa pravi »Stična«. Prav lahko se nemško ime Sittich in slovensko Stičina ali Stičina razlaga od besede »st-tik«, kjer leži samostan v »st-tiku«, v dolinici, koder se »stikajo« hribje.

A. Koblar.

„Drobtinice.“ XXIII. letnik. Uredil dr. France Lampe, profesor bogoslovja, vodja Marijanišča. Izdala »Katoliška družba za Kranjsko«. V Ljubljani. Tiskala »Kat. Tiskarna«. 1889. Str. 304. — Ni mi namen, da bi to knjigo ocenjeval, — to bi bilo pač čudno —, a poročati vendar smem o njej, toliko bolj, ker knjigo dobro poznam in sem večini sestavkov samó urednik, in ne pisatelj. — Znano je, da so »Drobtinice« začele izhajati na Štajarskem; prvi letnik je izdal l. 1846 nepozabni Slomšek; na Štajarskem so tudi dospеле do 20. letnika. Od l. 1869 sem se je zdelo, da so popolnoma ponehale. A pred dvema leti je zagledal 21. letnik v Ljubljani beli dan. Neprijazna sodba je očitala, da je to izdajanje odveč, češ, družba sv. Mohora spravlja svoje knjige med mnogo več čitateljev, nego jih imajo »Drobtinice«. Dasi to vsakdo vé, vendar ne mislijo vsi tako. Sploh bi moralo vse slovstveno delovanje med Slovenci ponehati, razun družbe sv. Mohora, ako bi obveljalo omenjeno načelo. Namen Drobtinice je, da razširjajo in utrjujejo katoliško mišljenje in življenje. Ta namen poudarja posebno jasno ta letnik. Bodisi čitatelj na katerem koli stališču, tajiti ne more, da je treba zlasti v slovstvenem delovanju, posebej še v enem in istem delu, doslednosti, kajti v življenju je zeló pogrešamo. In prav zato tako hira katoliško mišljenje, prav zato je katoliško življenje vedno redkejše, ker izginja doslednost; »katoliško« in »dosledno« se pa ne dá ločiti. Žal, da se ta beseda in to geslo: katoliško, včasih rabi, kjer ni nikakor na mestu. To ime bi nam moralo biti svetejše, potem bi mu tudi drugi priznavali več veljave. Tako pa je žalibog načelo: »vselej in povsodi katoliško!« posebno iz lepega slovstva skoro izginilo. Tu imajo pač »Drobtinice« obširno polje.

Tako je treba umeti namen »Drobtinice«. A bolj zanima čitatelje, da jim kaj povém o knjigi sami. Pred naslovom zagleda čitatelj sliko s podpisom: »O Marija, prosi za Avstrijo in

njenega cesarja!« Ni torej težko spoznati, kaj predstavlja. Nad oblaki stoji Mati Božja s svojim detetom in se prijazno ozira na zemljo, posebej na avstrijskega cesarja, ki razprostira svojo desnico nad cesarstvom svojim. Cesar blagoslavlja svoje dežele in prosi sv. devico pomoči, prosi jo blagoslova. A ne prosi sam, marveč Mariji na strani sta sv. Jožef (na desni) in sv. Leopold (na levi), ki prosita za svojega varovanca. To nebeško skupino spremljajo angelji, izmed katerih se odlikujeta po svoji ljubeznivosti dva, ki sta ob vznožju. Cesar pa ima pred seboj najprej svoji dve kroni, avstrijsko in ogersko, ter avstrijski grb z dvojnimi orlom, a dalje se razprostira v dovolj jasni podobi veličastni Dunaj, potem druge dežele do jadranskega morja. Tudi Ljubljana se vidi v daljavi s svojim gradom. — Mislim, da ta podoba nikakor ni brez estetične vrednosti, kar že to priča, da je deloma povzeta po Rafaelovi Sikstinski Madoni. Samo »deloma«, kajti Rafaelova slika ne kaže spodnjega ali zemskega dela, ki se vidi na naši mali sliki. Tudi druge okolnosti so primerno razvrščene, samo angelja — ta dva neprekosljiva angelja Rafaelova — sta ostala nepremenjena tudi v naši podobi. Pa — ako bode prilično — prinese »Dom in Svet« prihodnje leto podobo samo, da si jo ogledajo čitatelji in takrat izpregovorimo kaj več o njej. Tu naj le še povém, da je ideja te podobe urednikova, izvršil jo je pa prav tako, kakor je narejena v knjigi, domač slovenski risar, upajmo, da bodoč umetnik; pod sliko podpisani dunajski slikar Mayerhofer je risarijo samo primerno povečal, da jo je mogel fotograf posneti in potem cinkograf po fotografiji napraviti cinkorez ali cliché. Vsekako pa smem izreči, da je ta podoba — kot izvirna — »Drobtinice« v čast in je čitateljem »Drobtinice« lahko v veselje. Ni težko spoznati, kaj nameravajo »Drobtinice« s to sliko. Prav to leto je zadela svetlega cesarja in celo Avstrijo velika nesreča (»Drobtinice« se te nesreče ne spominjajo izrečno, da ne moti ta spomin one vesele slovesnosti, ki navdaja celo knjigo.) Kakor veje torej v srcu cesarjevem še vedno britka žalost zaradi te grozne izgube, tako kaže slika, kje išče pobožni naš vladar in kje naj iščejo vsi Avstrijanci tolažbe: od zgoraj naj jo dobivajo, z nebes naj si prosijo tolažbe. Marijino srce pa, žensko-mehko in materno-dobrotno, je najlepši izraz za usmiljenje nebeškega Očeta. V Marijo se vpirajo oči vernega vladarja, od nje pričakuje pomoči; Marija pa se prijazno nanj ozira in dete božje se mu celó nasmehljava roko stegajoč doli proti cesarju, kakor bi se ga hotelo dotakniti, ako bi se moglo. Zato izraža ta podoba za vsakega Avstrijanca zeló pomenljivo idejo, katero v vzvišeni besedi oznanja slavnostna pesem »Avstriji« :

Vjunači se, Avstrija moja!
V katolištvu zmaga je tvoja.
Ne boj se, ne boj;
Marija bedí nad teboj!

Prvi del (slavnostni) je posvečen »spominu štiridesetletnice vladanja presvetlega cesarja Franca Jožefa I.« V raznovrstnem pregledu se nam stavijo pred oči razne slavnosti, s katerimi

so lani Slovenci v vseh krajih slavili štiridesetletje. Na to pa čitamo sedem vnetih in krepkih govorov, katere so imeli duhovniki ob tej priliki. Očitani so slovenskim duhovnikom, da nimajo dovolj udanosti do prestola. Ti govori kažejo, kako mislijo in govoré naši duhovniki o cesarju, kako učijo v cerkvi, kako govoré ljudstvu. Kaj lepo se podasta tudi dva govora do šolske mladine. Tako menim bode ostal prav ta del naše knjige najstalnejši spomenik cesarske štiridesetletne slavnosti. — O drugih delih ne kaže, da bi obširno govoril; omenjam le nekoliko. »Duh sv. Frančiška Saleškega« je bodisi s krščansko-nravnega, bodisi z obče-človeškega stališča, ena izmed najboljših knjig vseh slovstev, kar jih poznam. To vekovito knjigo podaja v prevodu iz francoskega izvirnika drugi del »Drobtinice« in sicer samo neznamen del. Drugi bodo izšli v bodočih letnikih in sicer vsaj v štirih. Brez dvoma je po svoji vsebini ta del najboljši v celi knjigi. Vsakdo ga more čitati z veseljem in imel bode mnogo dobička tudi posvetnjak, ki se ne briga za vero. En odstavek te knjige odtehta debele dušeslovne razprave. — Največ tretje ga dela zavzema životopis † J. Zupana, stolnega ljubljanskega prošta. Ta mož je znamenit v vsakem oziru, tudi neduhovniki bodo marsikaj v knjigi dobili, kar jih bode zanimalo in poučevalo. Zupan je v nekem (a samo v nekem) smislu tipus kranjskega duhovnika, ljubečega svojo cerkev, nad vse ljubečega svojo čedo in trdno stoječega na podlagi katoliškega prepričanja. Tako deluje odločno, neustrašljivo; nejevero in protikatoliško gibanje biča z neizprosno doslednostjo. Gosp. župnik J. Ažman se nam kaže tu spretnega životopisca ali — da tako rečem — slikarja, ki je znal s prave strani ogledati in slikati pokojnika, sicer nekoliko vzorno, a vendar resnično. Ko bi spis Zupan sam čital, moral bi pritrditi, da je pisatelj prav pisal. Zato želimo g. pisatelja še mnogokrat srečati na polju slovenskega životopisja. — Vse drugačen se kaže naslednji duhovnik, ki nam ga popisujejo »Drobtinice«, Ivan Belec. Ta je duhovnik, ki se je z vso mladeniško ognjevitostjo poprijel novih idej — največje nasprotje proti Zupanu; kdor je oba poznal, vé, da je to resnično. Kakšno stališče je torej za duhovnika pravo, primerno? Belec je popuščal svoje prvotnostališče čimdalje bolj in bil nazadnje mnogim idejam nasprotnik, katere je s prva zagovarjal. Katero je torej pravo? Pisatelj teh vrstic ima svoje določne in jasne misli, a tu ni prostor, da bi jih razlagal. — Zadnji životopis L. Perone utegne pač čitatelj prečitati vzdihnivši: O da bi imeli mnogo Peron! — Zadnji del: »Raznoterosti« ponujajo različnega gradiva in pa večjo sliko sarajevske nove stolne cerke. V slovstvenem listu moramo hvalno omenjati spis »o pobožnih pesmih«, ki ima namen vzbujati pesnike, da bi bolj skrbeli bodisi za obliko, bodisi za vsebino pobožnih in tudi cerkvenih pesmij. Naravnost priznam rad tudi sam, da čaka pobožne slovenske pesnike mnogo zaslužnega, a tudi zelo zelo potrebnega dela. Za cerkev, za pobožnost naj je vse dobro? Žalostno, vendar resnično je, da smo se skoro že privadili takih oblik v pobožnem pesništvu, katere bi zaslužile najostrejšo

grajo ali pa zasmeh in pomilovanje v svetni poeziji. — Tako se vidi, da hočejo »Drobtinice« v slovenskem slovstvu zavzeti dostojno mesto, kajti ideje, ki se razodevajo v njih, morajo biti le v prid — večni in časni — slovenskemu narodu.

„**Apologetični razgovori**“ ali pot do resnice. Spisal dr. France Lampe. II. zvezek: Ali je Bog? V Ljubljani. Tiskala »Katol. Tiskarna«. — Založ. »Katoliška Bukvarna«. 1889. 8°. Str. 224. Cena 70 kr. — Ta knjiga, ki je izšla kot priloga »Duhovnemu Pastirju«, obdeluje dokaze o Bogu, kaže, kako se prepričamo, da je Bog. Ti dokazi so povzeti iz pameti in iz narave. Pamet opazuje naravo in spozna, da ni sama iz sebe, ampak iz drugega bitja. Obdelovani so vsi dokazi. Dokazovanje nima strogo-vednostne oblike, vendar si je prizadeval pisatelj, dokazovati temeljito. Namen knjigi namreč ni, da bi šolsko razkladala tvarino, ampak jasno in umljivo. Dalje ne morem tukaj ocenjevati knjige. Zaradi zelo nizke cene si jo lahko omisli, kdor si hoče utrditi prepričanje in pregnati dvome.

„**Pedagogiški letnik**.“ III leto. Uredil Fr. Gabršek. Izdalo in založilo »Pedagogiško društvo« v Krškem. — V Ljubljani. 1889. Natisnil J. R. Milic. 8°. Str. 335. C. 1 gld. 50 kr. — Ta učiteljem namenjena in zanje zanimiva knjiga je glasilo »pedagogiškega društva« v Krškem. Po pravici sem pričakoval, da bode knjigo za naš list ocenil kak učitelj, ali jo vsaj naznanil eden izmed onih gospodov, kateri se morajo za to brigati, da se knjiga razširi. Zato sodim, da vodstvu »pedagogiškega« društva ni mnogo na tem, ali se naš list za njegove knjige zmeni, ali ne. Obžalujem. Vodstvo se bode prepričalo, ako se neče sedaj, da mu tako preziranje zelo prijaznega lista malo pomaga, pač pa raje škodi. — A proti čitateljem smo dolžni izpolniti vestno dolžnost, da jim o vseh knjigah slovenskih izrečemo svojo sodbo. Knjiga ima več delov. Najvažnejši je prvi, ki je izšel tudi v posebnem natisu: *Izkustveno dušeslovje*. Sestavil Fran Gabršek (str. 1—141). To je naše prvo slovensko dušeslovje, kratko sicer, ne brez napâk, a pisano je z dobrim namenom in v dobrem duhu. O tem se prepriča čitatelj iz nastopnih besedij: »Še večjo prednost pred drugimi stvarmi nam kaže človek v nadprirodnem oziru. Milost Izveličarjeva mu je vdihnila nadprirodno podobo božjo, vzprejela ga je za prijatelja in otroka božjega ter mu določila, da stopi v popolno občestvo z Najvišjim duhom. Iz te prednosti človeške pa nastaja vzgojitelju sveta dolžnost, da z vso ljubeznijo in z vso resnobo premo-truje človeka in njegovo dušo; kajti le na taki podlagi doseže gojenec večni namen svojega življenja, izveličanje v Bogu.« (Str. 17.) »Najvišje in najčistejše ideje so resnica (istina), dobrota in lepota. Te tri ideje je vtisnil Stvarnik v vesoljno stvarstvo. Najvišja izmed njih je ideja dobrote; torej ne more biti v resnici nič lepo, ako ni dobro.« (Str. 73.) Posebno zadnji stavek je zanimiv: naš list je v sestavkih letos in lani dokazoval isto. Da bi se pisatelji vselej in povsodi tako vjemali! Na str. 74 čitamo: »Idejal čez vse vzvišen je Kristus . . . Najvišja idejalnost je torej v posnemanji Kristusa, v hoji

za njim. Kristus mora zato tudi v vzgoji biti najvišji vzor. On je prvi pedagog, vzrejnik človeštva. Vsakeršna vzgoja brez Kristusa zgreši namen ter vodi v nesrečo. — Da, slavno »pedagogiško društvo«! ako so ta načela tvoja »magna charta«, tvoja podlaga, potem ti kličemo iz srca: Bog nam ohrani, Bog nam živi tako društvo! Pa tudi gospodu pisatelju čestitamo na takih izjavah, ki so dandanes, žal, tako redke. Enako govori tudi o verskih čustvih, o npravnosti, o značaju v dobrem verskem in vzvišenem duhu.

A ozreti se moramo tudi na vsebino, na znanstveno vrednost naukov in na način, po katerem je veda obdelovana. Seveda bi bilo napačno, ako bi zahtevali od knjige mnogo, kajti kratka je in njen namen tudi ni strogo znanstven. Tudi pravi gospod pisatelj, da je knjigo »sestavil«. Izmed »virov« njegovih so nam le nekateri všeč. Lindnerjevo in Zimmermannovo delo je preveč enostransko. Škoda, da je ta stran preveč vplivala na sestavljalca! Tako ne moremo odobravati razkladanja »obnove predstav«: kar beremo tu, neokretno je in mehansko. Pač vem, da je to Herbartovo, ki ima pri pedagogih toliko veljavo, a zaradi tega še ni resnično. O tem sem nekoliko izpregovoril na drugem mestu¹⁾ in bodem še govoril. Istotako se ne vjemam z razlaganjem »čustev«, tudi ne z razkladanjem poželenja. Povsodi srečujemo ono nepotrebno »zaviranje in pospeševanje« predstav, iz katerega naj izvira drugi duševni pojavi. Tako se le preveč izgublja jasni in pravi pojem duševnega »delovanja in življenja« kot organske celote. Priznavam rad, da se ti napačni nauki ne kažejo tako določno, ker ima knjiga praktičen namen in ker je več opisovanja nego razlage; zato ne bode čitatelj imel posebne škode, dokler si ne bode hotel temeljitejšje prisvojiti načel ali temeljnih naukov te knjige. — Tudi nekatere posamezne stvari se ne dadó potrditi. Ker n. pr. pravi na str. 9: »Cim bolj so razviti ti zavoji (možjanski), tem večje so človekove duševne sposobnosti«, moram oporekati. Ako bi bil pisatelj stavek obrnil, bilo bi v tem precej resnice. Duševno delovanje razvije možgane, ne pa možgani duševne zmožnosti. Na str. 10 je razkladanje domiselnosti enako neokretno; na str. 15 je neumrljivost dokazana malo nerodno kot prava neumrljivost (persönliche Fortdauer).

Priznavam pa zelo rad, da v malem obsegu ni moči vsega obdelati z ono točnostjo, ki mora biti v strogo-znanstvenih delih. — Ko bi pisatelju nadalje ugovarjal, da se morajo čustva izvajati iz teženja, odgovoril bi mi, da naj se o tem prepirajo dušeslovne šole.

Ako preziram dušeslovno stališče, na katerem stoji to delce, rečem po pravici, da je v tem obsegu in za ta namen vrlo delo, toliko bolj, ker je začetno. Jezik je čist, ni pa beseda dovolj lahka; znanstveni izrazi so še dovolj prikladni, a vsi se ne bodo ohranili. Ko bi bil kaj vedel o nameri g. sestavljalca, dogovoril bi se bil z njim, spisujoč svoje »dušeslovje«, katerega 1. snopič je izšel v »Mat. Slovenski«; takrat, ko sem izvedel, bilo je že

prepozno. — Dalje nam podaja P. L. »Nekaj odlomkov iz Jana Amosa Komenskega Didaktike.« Priobčil jih je J. Ravnikar (str. 147—195). P. L. namreč hoče polagoma dajati slovenskemu učiteljstvu lepo zbirko pedagoških klasikov. O tem oddelku »Didaktike« ne morem mnogo reči. Izbrana je tvarina dobro, prevod je nekoliko težak. O citatih (navedenih mestih) iz sv. pisma naj opomnim, da mora biti v zaznamovanju knjige, poglavja in vrste doslednost. Tu pa se navaja latinski in slovenski naslov z rimskimi in arabskimi številkami vse vprek; na str. 158 ne ve čitatelj, katero »Mojzesovo« knjigo hoče citat naznaniti. Morebiti ob drugi priliki kaj več o Komenskem in o tem prevodu. — Zelo zanimiv in vse hvale vreden je kratek (od str. 197—212) spis J. Bezljaj-ev: »V šolski delarni«. Prav je, da se je ta važna zadeva za beležila in opisala v »Letniku«, h krati pa tudi priporočila. — V »Spominih na Dunaj« nam podaja »Žavski« (pač starejši učitelj) iz dnevnika svoje dogodke na Dunaju v letih 1868, 1870, 1871, 1873. Ni napačno, poreče čitatelj prečitavši to bujno tvarino, dasi je marsikaj neopipljenega v besedah in oblikah. Načrtane slike so pa mične, ker so žive in resnične. — »Pogled na slovensko pedagogiško polje leta 1888« (stran 273—280) kaže napredek slovenskega šolstva sploh, posebej v književnosti. — Zadnji spis je »Poročilo o prvi slovenski stalni učiteljski razstavi« pedagogičnega društva v Krškem. (281—309). Ne samo navajajo, ampak tudi opisujejo se razni predmeti, knjige in orodja iz omenjene razstave. V tem poročilu me je pa iznenadilo na strani 286 priporočilo (»priporočamo«) Rousseauvega »Emila«, izišlega v hrv. jeziku. Gospod urednik »P. L.-a«, to pa ne gré! Na eni strani naj se stavi »hoja za Kristusom« kot pravilo za vzgojo, na drugi se priporoča »Emil«. Je-li to doslednost? Želim, da bi se urednik ogibal take nedoslednosti v tem smislu, da o pedagogih, kakoršen je bil Rousseau, — molči. Ta človek brez očetovskega srca naj vam je učitelj v pedagogiki? — A brez zamere! Pedagogičskemu društvu želim, da se razvija po pravi poti in se varuje vsega, kar ni v prid niti njemu, niti narodu, niti naši mili deci. Vse za Boga in za mladino!

„**Koledar Katol. Tiskovnega društva v Ljubljani za l. 1890.**“ Vezan v platno 1 gold. — Nas zanima tukaj najbolj A. Kržič-eva »Ocena slovenskih knjig za mladino in ljudstvo.« Zelo moramo biti hvaležni ocenjevalcu za opomine o molitvenih knjigah. Gledé te vrste našega dovolj obilnega slovstva se je reklo res lahko: Pobožnost je za vse dobra, posebno za založnike molitvenih knjig. In kot molitvena knjiga je moglo iti tudi po obliki slabo blago med narod. »Napakam«, katere našteva g. Kržič o teh knjigah, pridenem naj tudi to: »Zanemarsjena jezikovna ali stilistična oblika.« Ta je velika hiba molitvenih knjig. Včasih se nahajajo v njih najgroznejši germanizmi, pogreški proti glavnim pravilom slovnice. Ali se pobožnim pisateljem ni treba učiti slovnice? Ako bi »Dom in Svet« ne bil namenjen najprej svetnemu slovstvu, obdelal bi to slovstvo z ostrim ščetom. Pa da vidimo — ob drugi pri-

1) Prim. podpisanega „Dušeslovje“ str. 139.

liki! Gospod ocenjevalec pa naj le tako nadaljuje svoje ocene!

Knjige „Matice Slovenske“ za leto 1889.

Za božične praznike dohajajo Slovencem tri knjige »Matice Slovenske« za l. 1889. Vse tri obsegajo 55 in pol pole: za 2 gold. udnine — pošteno odškodovanje! Knjige so te-le: 1. „**Letopis Matice Slovenske za leto 1889.**“ Uredil dr. Lovro Požar. 2. „**Dušeslovje.**“ Spisal urednik temu listu. 3. Zabavna knjižnica: „**Frana Erjavca izbrani spisi**“ (z njegovo sliko). Uredil Frančišek Levec. — V teh knjigah se ponuja čitateljem pouka in zabave. Premalo časa je, da bi mogel že sedaj ocenjevati knjige. Samo nekatere stvari pripomnim. »Letopis« se odlikuje po mnogovrstnosti; »Dušeslovje« hoče Slovence polagoma privedi do modroslovne vede in zato je pisano kolikor mogoče lahko-umljivo; »Erjavčevi spisi« pa bodo zabavali in poučevali slovenski narod. Zato sezite po knjigah imoviti, vedoželjni ter rodoljubni Slovenci! Kdor bi se kmalu vpisal kot ud, dobi lahko še vse knjige za udnino. V »Dušeslovju« je naslovni list izpuščen s tem namenom, da bi imela cela knjiga, ki bode dovršena prihodnje leto, en sam naslov, eno kazalo — stvarno in abecedno, vsled česar bode knjiga lahko rabljiva. Neki ljubljanski knjigovez pa namerava napraviti ukusne in cene platnice za celo knjigo.

Število Matičinih udov raste od leta do leta. »Pregled vseh društvnikov« nam naznanja 1909 udov, lani jih je bilo 1710. Vém pa, da se je do danes število udov že nad 1909 povzdignilo. Ta napredek je res pomenljiv za Slovence. Beležim ga tu z narodnim ponosom. Odboru pa naklada to zaupanje slovenskega naroda važno dolžnost, da deluje z združenimi močmi enako, kot sedaj, še dalje za napredek in se ne dá nikdar zavesti v neslogo.

Dr. Fr. L.

HRVATSKO SLOVSTVO.

(Spisal J.—è.)

Knjige „društva sv. Jeronima“ za l. 1890.

Skoraj prav tedaj, kakor naša družba sv. Mohora začelo je tudi hrv. knjiž. društvo sv. Jeronima razpošiljati svojim členom knjige za l. 1890. Društvo sv. Jeronima ima isto nalogo, kakor naša družba sv. Mohora, namreč, da širi omiko tudi med prostim narodom, omiko, katera je osnovana na pravi krščanski podlagi in katero mu podaje v lahko umevnih knjižicah. Društvo sv. Jeronima ima razne člene: utemeljitelje in pa člene prvega, drugega in tretjega reda. Člen tretjega reda je oni, kateri plača 5 gold. in dobiva zanje celo svoje življenje društvene knjige. Knjige izdaje društvo navadno po tri, po četiri. Povedal sem že v »Dom in Svet«-u, zakaj to tako koristno društvo ne uspeva: kajti da nima sedaj — ko deluje že več let, nič več kakor 8325 členov, to vendar ni poseben napredek, če pomislimo, kako mnogobrojen je hrvatski narod. Res, da se ne morejo kar čez noč vse ovire odstraniti, vendar upajmo, da

bode vstrajno in neustrašljivo delovanje rodilo polagoma dobre sadove. Zapreke pa, s katerimi se mora društvo boriti, res so velike. Priprostemu narodu ni še knjiga tako ljuba, kakor recimo našemu, ker je še mnogo naroda nevesčega čitanju, in tudi so se Hrvatje sami do nedavno kaj malo brigali za nižje sloje svojega naroda. Sedaj pa izhaja v Zagrebu že drugo leto list, kateri je posvečen priprostemu narodu, a to je: »Prijatelj naroda«, kateri podaje svojemu narodu v lahko umevnem slogu res mnogo zdrave in pa potrebne hrane. In tudi društvo sv. Jeronima se je počelo lepše razvijati in zasluge za narod so mu res velike. Društvo ima dokaj lepo imovino, vsega skupaj 108.778 gold. 13 kr.; to je vsekako lep denar. Mohorjeva družba je v primeri z njim prava sirotica. Samo zaklad za nagrade pisateljske šteje 12.790 gold. 43 kr. S tem denarjem se lahko nekaj napravi! V Jeronimskih knjigah pogreša se še vedno dobrih zabavnih spisov, ker ono malo zabave, katero nam podajajo, te knjige, pač ne zadostuje narodu, katerega bi moral s to zabavno vado še le h knjigi privabiti. Zato naj bi društvo sv. Jeronima podajalo vsaj v začetku več zabave — ali izborne zabave —, ker tudi narodu treba dobro pisati, in če bi moralo društvo tudi kako svotico več žrtvovati, saj ima od kod jemati. Bolji hrvatski pisci pa naj bi tudi narodu posvetili kako urico, izvestno bi našli bolj hvaležne čitatelje, kakor jih pa dobé med drugim hrv. občinstvom. In kar je glavno — delali bi res za narod, za blagor svojega zapuščenega naroda.

Vendar oglejmo si malo letošnje knjige! Štiri lične knjižice ležé pred nami. Vzemimo v roke prvo:

„**Danica.**“ Koledar i ljetopis društva svetojeronimskoga za prostu godinu 1890. (Pučke knjižnice knj. 76.) Sa 6 slika. 8°. Str. 192. Cena 20 kr. — Ni druge hrvatske knjižice, katera bi bila tako med prostim narodom razširjena, kakor je »Danica«. Vsakega leta morajo jo izdati v več iztisih, tako je letos zagledala beli dan v 32.000 iztisih, kateri se bodo izvestno kaj kmalu razpečali. To je tudi nekaj. Zato je pa društvo vselej najbolj pazilo na »Danico«, in tudi letošnja ima kaj izbrano vsebino, a krasí jo šest lepih sličic. V »Danici« se nahaja večja povest: »Radojevići« znanega hrvatskega pisatelja V. Novaka. Pisatelj slika žalostne nasledke slabe vzgoje, kakoršno vidimo žalibog večkrat tudi med prostim ljudstvom. Pisava mu je gladka, jezik lep; pripovedčica bode izvestno narodu ugajala, saj je iz njega zajeta. — Tudi druga vsebina »Danice« je izborna. Tu sta životopisa dveh znamenitih Hrvatov (pesnika O. Andrije Kačića Miošića in junaka Marka Mešića), nekoliko dobrih poučnih spisov (Za što i u čem najveći porez plaćamo? — Novi zadružni zakon itd.), opis stolne cerkve v Sarajevu in mesta Pazina, — »što se v svietu zbilo« — i druge drobnosti. Vsakako je »Danica« na svojem mestu in vsaki prosti čitatelj bode našel v nji obilo zdrave in poučne zabave.

Druga knjižica slove: „**Dobro diete. Dobar mladić. Dobar muž.**“ Napisao Cvjetko Gruber. (Puč. knjiž. knj. 75.) 8°. Str. 130. Cena 30 kr.

— Vsakdo vé, kako važna je vzgoja, kako vpliva na vsakega človeka, da se večkrat ravna po njej celo življenje poedinca. Ta knjižica je zato vsakemu dobro došla, ker nam podaje mnogo lepih pravil in nasvetov za dobro vzgojo. Najpreje kaže pisatelj, kako naj je dete, kako naj stariše sluša, spoštuje, ljubi. Vendar ni dosti, da je dete dobro odgojeno, saj potem, ko postane deček in mladenič, bjejo še bolj obenj valovi svetá in slabe tovarišije: mladenič, popreje nepokvarjen, izgubi kaj lahko plemenitost srca in se udá raznim strastém. A ko iz mladeniča postane mož, ko si izbira družico za celo življenje, naj bode tudi dosti oprezen, ker na tem sloni sreča celega življenja. Če ni v hiši sloge, če ni ljubezni, kako se bodo odgojevali otroci, kako bode uspevalo gospodarstvo! Zato je pa tudi pisatelj posvetil večino tega oddelka ženitbi; razkazuje vzvišenost in nerazdružljivost tega stanú, obsoja razne zle navade in običaje. — Knjiga je lepo razdeljena, pisec je zajemal obilno iz najboljšega in najbogatejšega studenca resnic — iz sv. pisma, da dokaže svoje trditve; a večkrat je osladil čitateljem berilo tudi s kakim zgodovinskim primerom. Le slog se mi zdí malo pretežak in okoren. Koliko bi bila knjiga pridobila, da je poljudneje pisana! Tudi ne vém, zakaj bi pridevnik hrvatski, slovenski itd pisali z velikimi črkami (n. pr. naš Hrvatski narod), saj narod tudi drugače lahko spoštujemo in ljubimo. Pisec je rabil največ delce Konrada Sickingerja, a knjižico je posvetil hrvatski mladeži, ker nas čaka lepša bodočnost, če bode ona dobra i poštena. Bog daj, da bi ne samo mladež hrvatska, nego ves hrvatski narod često segal po tej knjižici, saj ima bogate zaklade zlatih nauk!

Iz založbe »Knjižare Mučnjak i Senftleben« v Zagrebu naznanjamo te manjše knjižice:

„**Obrtni prirodopis.**“ Pomočna knjiga za šegrtske šole. Sostavio Dragutin Juvan, učitelj doljnogradske pučke i šegrtske škole u Zagrebu. 1888. 8°. Str. 146. C. 60 kr. — To delce je namenjeno učencem trgovstva in obrta. Govori o rudinstvu in živalstvu, kolikor treba vedeti učencu. H koncu govori tudi o strojih in tovarnah. Za ta namen nimamo še Slovenci knjižice. Jezik je lahek in tudi Slovincem umljiv.

„**Pobjeda ljubavi.**“ Dvie slike iz života. Pohrvatio Pajo Kremplar, župnik Kutjevački. 1889. 8°. Str. 35. C. 20 kr. — Dve ljubeznivi sliki, ki sta posebno primerni za žensko mladino.

„**Uzgojne pripovedke**“ (F. Svave). Preveo Petar Kuničić, učitelj. 1889. Str. 62. C. 30 kr. — Laški izvirnik je slavnoznan — tudi Slovincem po prevodu slov. — v vzgojnem slovstvu. — Kdor bi se hotel učiti hrvaščine, segel bi za vajo lahko po teh knjižicah.

Kar je nam Slovincem »Pratika«, to je Hrvatom:

„**Zagrebački koledar**“ ali tako zvani »Pučki zagrebački šoštar« za god. 1890. Uredio: Lj. Tomšić. C. 15 kr. — Ob koncu nekaj poučne tvarine. Za trgovce, ki imajo opraviti na Hrvatskem, dobro došel.

„**Poviest Rusije od početka do danes.**“ — Tako se bode zvala knjiga, ki bode začela v kratkem izhajati v »kr. sveučilištni knjižari Fr. Župana« (Rob. Ferd. Auer) v zvezkih po 50 kr. v presledkih 3–4 tednov. Knjiga ta je prevod iz francoskega dela: „*Histoire de la Russie*“, izišlega 1878, katero je spisal pariški vseučilišni profesor Alfred Rambaud. Pisatelj je potoval mnogo po Rusiji in rabil do 200 virov za svoje jako hvaljeno delo. Prevedli so je Nemci, celó Rusi v svoj jezik. Prof. P. Tomić pa je priredil delo za Hrvate. Založnik bode dal delo okrasiti z okrog sto slikami in dvema zemljevidoma. »Zato se nadeja, da mu bode k temu izdanju pripomoglo hrvatsko, srbsko in slovensko občinstvo z mnogobrojnim naročevanjem, da zmore zadostiti vsem zahtevam v vsakem oziru.« Dostikano delo bode stalo več, nego naročevanje (sproti). Najbolje, da se pošlje cena za več zvezkov in priloži poštnina za zvezek à 5 kr. — Žal, da nisem mogel dela čitati, torej ne morem sam soditi o njem. Le toliko vém, da je knjiga Rusom prijazna, kakor je tudi pisatelj sam; pisal je o Rusih še druga dela. Nemcem pa ni vse všeč, kar o njih (Nemcih) piše.

POLJSKO SLOVSTVO.

Poljska literatura se odlikuje s klasiki — klasiki, kakoršnih zaman iščemo pri drugih slovanskih narodih. A je tudi poljski jezik med vsemi slovanskimi najlepši, najmehkejši. Rajni škof Jernej Vidmar, ki je slišal na cesarskem dvoru vse jezike našega cesarstva, rekel je, da med vsemi jeziki zveni najlepše poljski.

Za danes naj omenimo poljski list „**Missye katolickie.**“ Ta list je ilustrovan, vsak mesec izide po ena številka. Stane na leto samo štiri goldinarje. In kako je izvrsten! Podobe ima krasne, kakor tudi branje. Prinaša spise o ameriških, azijskih, afriških in avstralijskih divjih narodih, o evropskih protestantih; opisuje njih navade v verskem in narodnem oziru; slika njih pokrajine in rastlinstvo; razpravlja delovanje misijonarjev med njimi, njihove težave in uspehe. In česar pero ne more opisati dosti natančno, to predstavljajo podobe.

Tak list imajo med vsemi Slovani le Poljaki. Madjari ga imajo baje da tudi, pa je menda zgoli prevod nemškega lista. Kdor je več poljščini, ne bo mu žal, ako se naroči nanj. Izhaja v Krakovu v Galiciji. Naročnina se pošlje pod to adresno: Administracija »Missyj katolickich« w Krakowie, na Wesolej, Nr. 26. (Galizien.)

Fr. Marešič.

Vadnica.

(Nadaljev. in konec.)

Marsikaj se je drugače zasukalo, kakor sem pričakoval v začetku leta; tudi Vadnico je zadel osoda, da se je morala umikati tako oblastnemu »Slovstvu«. Ni mi dalo drugače: slovstvo mora odmevati in odsevati v glasilu, ako hoče glasilo res služiti narodovi prosveti. Tega načela sem se držal in včasih raje odložil kaj drugega, kakor slovstveno poročilo.

A završiti vendar moram za letos »Vadnico«, završiti vsaj po obliki. Izmed vseh, ki so pričakovali prijetnega pogovora v teh vrsticah, ne morem ustreči drugemu, nego zanimivemu pesniku-rokodelcu, ki nam je na strani 212 našega lista pripovedoval svoje življenje. In o njem sem rekel, da je pravi pesnik, a brez šole. Kaj more za to? Da pa umeva, kak namen ima poezija, pokazal bode — upam — še večkrat sam, kažejo med drugim nastopne vrstice iz »Uvoda« njegove zbirke. Tako govori svojim pesmicam:

Z veselimi radujte se,
In žalostne tolážite,
A vsem pa srca blázíte!

Pred vsem so res lepi njegovi nazori o življenju in njegovem namenu. V pesmi z napisom »Vrtec« primerja samega sebe vrtcu — osamljenemu — na širnem polju. Vrtec ni poln cvetic,

ampak odet je z grenkimi zelišči. Potem poje o sebi:

Ne diči cvet mi mladih lic,
Ne venec svatovskih cvetic:
Bolesti srce mi čisté,
Vanj blage čednosti sadé.

Nekoč bo pridiviljal vihar,
In vrt zadel nesreč udar:
Izginil bode njega sled,
Takrat bom šel na boljši svet.

Posebno prva kitica — koliko modrosti izraža! Mož, ki v resnici trpi in ne samo v domišljiji — kakor pripoveduje sam na omenjenem mestu —, mož, ki si v svoji boleznici težko služi vsakdanji kruh, on ne očita stvarniku ničesar, tudi si ne želi drugačne usode, marveč hvaležen je Bogu zanjó, ker prav umeva njegove najmodrejše namene: »Bolesti srce mi čisté«. Da, bolest, nesreča nas čisti, nas krepi, k Bogu dviga pravega kristijana in mu utrjuje upanje večnega življenja. — Dosti za sedaj! Naj ti cvete dolgo taka poezija v vrlem srcu, blagi mož: bodi prepričan, da si si izvolil najboljši del! Taka poezija nikdar ne mine. Na svidenje v prihodnjem letu!

Popravek. V šte. 11. so se vrinile te pomote: V 1. odd. v. 21 čitaj „ličko“; v 2. odd. v. 11 „križev“; zadnji verz čitaj: „Réšile njene me bodo molitve“.

P. i. naročnikom.

Z nekako težkim srcem stopa podpisani urednik ob koncu leta pred svoje naročnike in čitatelje. Navdaja ga namreč zavest, da je bil v preteklem letu naš list v prehodnem stanju: videlo se je to na zunanji obliki, ker je izhajal v različnem obsegu, videlo nekoliko tudi na dveh nenadaljevanih sestavkih, videlo morebiti tu pa tam v manjših stvarih. Vsak prehod pa je siten, prava nadloga. Tako je bilo tudi uredniku. Majhna oblika listova ga je neprestano težila in mu delala ovire. Zato je storil med letom sklep, da list ob novem letu izdatno poveča. A naročnine se ni drznil povečati. Tako bode mogel odslej več in različnejšega berila podajati čitateljem s pomočjo pisateljev: to pa je uredniku največje veselje, tako bode vsaj za silo list v onem stanju, v katerem si ga je vedno želel. Naj nikdo ne misli, da si urednik spleta vsak mesec v svoji domišljiji lovorov venec in se ziblje v prijetnih sanjah o popolnosti, o krasoti lista. Nikdo ni z urednikom tako nezadovoljen, kakor urednik sam. A reče lahko, da ima tudi pred seboj vedno jasnejši vzor dobrega lista, da ima čim dalje močnejšo in odločnejšo voljo, da, trdno v oljo, podati Slovencem dober list. In ne boječ se nikakega truda, tudi ne skrajne požrtvovalnosti, bodi si duševne, bodi si gmotne, delal bode za svoj vzor.

Zato je umevno, zakaj želi urednik pozdraviti svoje naročnike skoro že v novem letu. Nadeja se namreč, da bode z marsičem razveselil svoje prijatelje. Veselja bi ne bilo, ako bi že sedaj vse povedal. Med drugim bode nadaljeval v prijazni in lahki obliki: „Vede v sedanjem času“ ter „Šola in življenje“, a tako, da ne bode dolgočasil nikogar. Zaradi drugega gradiva je bilo nemogoče pisatelju onih sestavkov priti na vrsto; moral se je tolažiti, da bode prihodnje leto tudi zanj kaj prostorčka. Enako ni mogel urednik vselej ustreči drugim pisateljem.

Dragi naročniki si lahko mislijo, da ima izdajatelj zanje ob novem letu vse polno voščil, pa tudi želj in prošenj: zlasti zadnjih ni težko uganiti.

Čitatelji vedó, da je naš list krotke narave, mehak, kakor pomladanski listič na cvetočem drevesu. Tak bode ostal, delal za stvar, za pravo umetnost in vedo.

Blage pisatelje prosim, naj podpirajo list, da bode mogel ustrezati svojemu poklicu.

Izhajal bode 20. dan vsakega meseca na dveh polah dosedanje velikosti.

Cena za celo leto 2 gld., za pol leta 1 gld.

V Ljubljani, dné 16. decembra 1889.

Dr. France Lampe,

urednik „DOM in SVET“-a.

Današnji številki so priloženi: Naslovni list, kazalo, zavitek in vabilo.

Cena: Za celo leto 2 gld.; za pol leta 1 gld. Uredništvo in upravništvo je v Marijanišču.

Izdajatelj, lastnik in urednik **dr. France Lampe.** Tiskala »Katoliška Tiskarna« v Ljubljani.